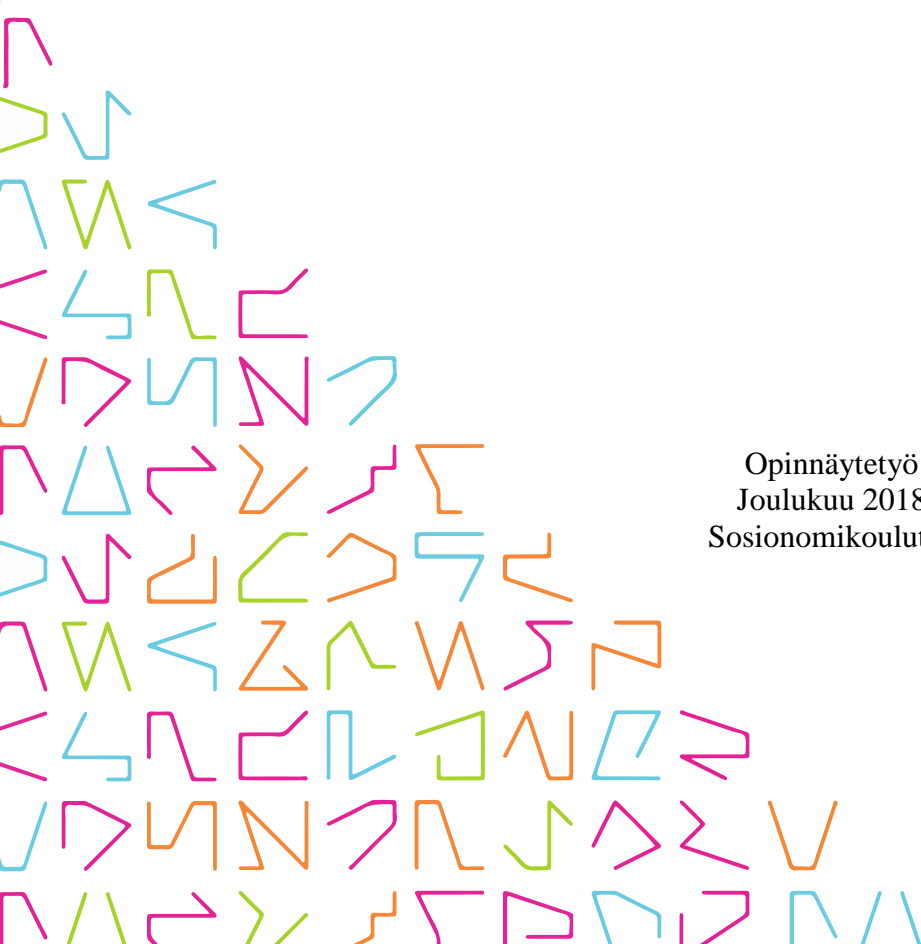

”Luonto muodostuu puista ja mustikoista ja kai- kesta sellasesta”

Esikoululaisten ajatuksia luonnosta ja sen merkityk-
sestä

Miia Tyyskä

Opinnäytetyö
Joulukuu 2018
Sosionomikoulutus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomikoulutus

TYYSKÄ, MIIA:

”Luonto muodostuu puista ja mustikoista ja kaikesta sellasesta”
Esikoululaisten ajatuksia luonnosta ja sen merkityksestä

Opinnäytetyö 68 sivua, joista liitteitä 5 sivua
Joulukuu 2018

Lapsilähtöisen opinnäytetyön tarkoituksena oli syventyä tutkimaan lasten luontoajatuksia. Yhteistyökumppani oli liikunta-luontopainotteinen esikouluryhmä jyvaskyläläisessä päiväkodissa. Tavoitteena oli selvittää, mitä lapset ajattelevat luonnosta ja sen merkityksestä heidän elämässään. Lisäksi opinnäytetyö antaa tietoa ympäristö- ja luontokasvatuksesta, sen merkityksestä ja siitä, miten sitä voidaan toteuttaa. Työssä on myös kestävän kehityksen ja luonnonsuojelun näkökulma.

Tutkimus oli laadullinen eli kvalitatiivinen. Tutkimusmenetelminä käytettiin havainnointia ja haastatteluita. Havainnointivälineinä olivat luontokokemusten valokuvaaminen, päiväkirjamerkinnot sekä lasten luontopäivien seuraaminen. Haastatteluissa toteutettiin lapsilähtöiset, yksilölliset, puolistrukturoidut teemahaastattelut. Lisäksi haastattelumenetelmänä olivat ryhmähaastattelut, joissa haastateltavana oli 2 tai 3 lasta kerrallaan. Tutkimusaineisto kerättiin esikouluikäisiltä lapsilta. Haastattelut nauhoitettiin.

Opinnäytetyö toi esille lasten ajatuksia luonnosta ja luontokokemuksista. Tutkimuksessa nousi esille myös luonnon merkitys lapsille. Tutkimus osoitti, että säännölliset luontokokemukset lisäävät lasten monipuolista luontotuntemusta sekä rikastavat mielikuvitusta ja luovuutta leikeissä ja oppimisessa. Opittujen luontokokemusten kautta lasten on helppoa ja luonnollista lähteä luontoon sekä hyödyntää luonnon monipuolisuutta oppimisessa ja leikeissä. Luontokokemukset vahvistavat oppimiskokemusten kautta myös lasten itse-tuntoa. Tutkimuksessa näkyi, miten luonto rauhoitti ja lisäsi lapsen hyvinolon tunnetta. Tutkimus osoitti myös, että ympäristö- ja luontokasvatuspainotteinen varhaiskasvatus lisää lasten ajatuksissa kestävän kehityksen ja luonnonsuojelun merkitystä ja tärkeyttä.

Tutkimus toi esille monia luonnon hyödyntämisen mahdollisuuksia varhaiskasvatuksessa. Kotimaan monipuolinen ja vaihteleva maasto puineen, kasveineen, eläimineen ja vesistöineen tarjoaa paljon oppimisen ja erilaisten elämysten paikkoja kaiken ikäisille. Vaikuttavaksi oppimisen tekijäksi nousivat varhaiskasvattajien ja lasten yhteistyön ja molemminpuolisen aktiivisuuden hyödyntäminen oppimisessa. Luontopainotteinen varhaiskasvatus vaatii opettajilta motivoituneisuutta ja aktiivisuutta.

Asiasanat: ympäristökasvatus, luontokasvatus, lasten luontoajatuksiset, päiväkotit

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in social Services

TYYSKÄ, MIIA:

“Nature Consists of Trees and Blueberries and Everything”
Pre-Schoolers` Thoughts about Nature and Its meaning

Bachelor's thesis 68 pages, appendices 5 pages
December 2018

The purpose was explore children`s thoughts about nature. The aim was to obtain information on what children think about nature and what it means in their lives. The thesis gives information of nature- and environmental education and how it can be implemented. The thesis includes perspective to sustainable development and conservation.

The study was qualitative in nature and the data were collected from children through observation, individual theme interviews and group interviews. The tools of observation were photographing in nature, writing to a diary and observing children`s nature days.

The thesis pointed out children`s thoughts of nature and nature experiences. The study showed that regular nature experiences increase children`s information of nature, add imagination in their plays and learning. It is easy and natural for the children to go to nature, if they have learnt to be there as much as possible. The nature experiences reinforce the self-esteem of children and increases feelings of well-being. The study showed that environmental education confirms the importance of sustainable development and the importance of nature conservation in children`s thoughts.

The study highlighted many opportunities for natural exploitation in early childhood education. Domestic varied terrain with trees, plants, animals and waterways offers plenty of learning and experiences places for all ages. Effective learning factors increased the use of early childhood educators and children`s cooperation and mutual activity in learning. Nature-oriented early childhood education requires motivation and activity from teachers.

Key words: environmental education, nature education, children`s nature ideas, day care centre

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	5
2	YMPÄRISTÖ- JA LUONTOKASVATUS	8
2.1	Mitä ympäristö- ja luontokasvatus on?.....	8
2.2	Ympäristö- ja luontokasvatuksen merkitys lapsen oppimiselle.....	11
2.3	Miten ympäristö- ja luontokasvatusta toteutetaan	14
2.3.1	Tutkiva oppiminen menetelmänä.....	17
2.3.2	Valokuvadokumentointi menetelmänä.....	18
3	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	21
3.1	Aiheen valinta	21
3.2	Tutkimuskysymykset	22
3.3	Ryhmän esittely	23
3.4	Aineiston keruu ja tutkimusmenetelmät	24
3.4.1	Haastattelu tutkimusmenetelmänä	26
3.4.2	Havainnointi tutkimusmenetelmänä.....	27
3.5	Käyntikerrat päiväkodilla.....	27
3.6	Luontokokemusten läpikäyminen	33
4	LUONTOKOKEMUKSIA LILU-ESKARISSA	35
4.1	Luonto lasten kuvaamana	36
4.2	Liikunta ja leikki luonnossa.....	39
4.3	Oppiminen luonnossa	43
4.4	Kestävä kehitys	47
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	51
6	POHDINTA.....	57
7	LÄHTEET	61
8	LIITTEET.....	64
	Liite 1. Haastattelulupa.....	64
	Liite 2. Lasten haastattelulomake	66
	Liite 3. Jokamiehen oikeudet.....	68

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatuksen tärkeitä osia ovat luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen. Lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä myönteisten kokemusten kautta. Samalla hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä opetellaan. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen opettelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa etsitään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka. (varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 44–45.) Metsä erityisesti on lapselle suoja, ruoka-aitta, eläinystävien koti sekä oppimisen ja leikkimisen paikka. Metsässä liikkuminen ja leikkiminen tukevat monipuolisesti lapsen motoriikan, sosiaalisuuden ja mielikuvituksen kehittymistä. Vahva luontosuhde syntyy elämyksistä ja kokemuksista. (Tuormaa 2016, 6).

Yhteiskunnan yleisen muutoksen myötä myös lasten kasvuympäristöt muuttuvat. Sähköisten ruutujen ja ohjattujen harrastusten parissa vietetty aika on kasvanut, samalla vapaan leikin ja ulkoilun määrä on vähentynyt. Luonnonympäristöissä lapset saavat monipuolista harjoitusta sekä fyysisille, psyykkisille, että sosiaalisille taidoille. Tästä on saatu hyviä kokemuksia luontopainotteisissa esikouluissa, joissa suuri osa ajasta pyritään viettämään ulkona, luonnon parissa. Tämä on auttanut lisäämään liikunnan määrää lasten päivässä. Samalla lasten omatoimisuus, itsenäisyys ja vastuullisuus ovat kasvaneet. Sekä arat että vilkkaat lapset ovat hyötäneet ulkoympäristön monipuolisista mahdollisuuksista. (luonto lasten kehityksessä.)

Vahva luontosuhde synnyttää halun osallistua luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen. Se saa näkemään, miten tärkeitä pienet metsälaikut ja puistot ovat virkistäytymiseen, ilman puhdistamiseen ja yleiseen viihtymiseen. Jotta kiinnostus ja suhde luontoa kohtaan voisivat syntyä, tarvitaan ohjausta luonnossa liikkumiseen, luonnosta arvostamiseen ja siitä huolehtimiseen (Tuormaa 2016, 7.) Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuul-

lisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. Hyvinvointi on kaikkien yhteinen asia, jossa jaetaan vastuuta. Osallisuuden kokemuksen kautta lapsi ymmärtää, että päätöksillä, teoilla ja toiminnalla on seurauksia. Lapsi oppii arvottamaan ja pohtimaan toimintaansa, kun hän saa mahdollisuuden harjoitella kestävän kehityksen valintoja varhaislapsuudesta lähtien. (Parikka-Nihti 2011, 13; varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 45.)

On tärkeää kiinnittää huomiota kestäväan kehitykseen yksilön, valtion ja koko maailman tasolla. Globalisaation vuoksi Suomen tulevaisuus on yhä enemmän sidoksissa koko maailman tulevaisuuteen. Kasvat ympäristöongelmat ovat maailmanlaajuisia ja vaativat Suomessakin toimia niiden ratkaisemiseksi. Vaativin ympäristöongelma on ilmastonmuutos ja sen hillitseminen kestäväan energiaan pyrkien. Ilmakehän muutokset koskettavat koko maapallon ilmakehää. Ympäristökysymykset ovat sekä globaaleja että paikallisia, molemmissa on kyse luonnon ja yhteiskunnan vuorovaikutuksesta. Ympäristöongelmat määritellään eri maissa eri tavoin, huolimatta pyrkimyksistä yhtenäistää ongelmia ehkäiseviä toimia. (Tapaninen, Kauppinen & Kivinen 2002, 51; Tiuri 2011, 14, 17.)

Hallitusten välisen ilmastopaneelin (IPCC) tuottamat raportit ilmastonmuutoksesta julkaistiin 8.10.18. Raportti listaa keinoja, joiden avulla maapallon lämpenemistä voitaisiin hidastaa. Keskeinen sisältö raportissa on, että ilmaston lämpeneminen tulisi pysäyttää aiemman 2 asteen sijaan 1,5 asteeseen. Ilmastonmuutoksen vaikutukset monelta osin tuplaantuvat, jos lämpötila nousee 2 astetta. Monet vaikutukset näkyvät jo nyt, mutta IPCC:n raportin merkittävä viesti oli, että peli ei ole menetetty. Lämpenemisen taittaviin toimiin on silti ryhdyttävä välittömästi. Hiilidioksidipäästöjä tulee vähentää rajusti. Metsien hakkuu tulisi pysäyttää, koska metsä toimii tehokkaana hiilinieluna. Tavallisen ihmisen keinot hillitä ilmaston lämpenemistä ovat olennaisia. Niitä ovat asuminen, liikkuminen ja ravinto - erityisesti liha. Lihantuotanto on merkittävä päästöjen aiheuttaja. (Viisi asiaa, jotka maailman merkittävimmistä ilmastoraportista pitää tietää, 2018). Simojoen (2018) artikkelissa kuvataan, Miten Donald Trump on päättänyt vetää Yhdysvallat pois Pariisin ilmastopöytäkirjasta ja Iranin ydinohjelasopimuksesta (Simojoki 2018, 23). Kestävän kehitykseen tähtäävät toimenpiteet ja keinot ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi koskettavat kuitenkin meitä jokaista. Olisi välttämätöntä, että jokainen

pitäisi asiaa tärkeänä ja ajankohtaisena. Toimenpiteiden toteuttaminen tulee aloittaa mahdollisimman varhaisessa iässä. Suurvaltion päämiehen esimerkin olisi hyvä tähdätä yhdensuuntaisiin toimenpiteisiin ja periaatteisiin muiden kanssa sekä olla esimerkkinä kasvaville, tulevaisuuden ympäristöpolitiikan toteuttajille.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää, mitä lapset ajattelevat luonnosta? Mikä merkitys luonnolla on lapsille? Tutkimuksessani selvitin, mitä luontosuhde tarkoittaa esikouluikäisten lasten elämässä ja miten se näkyy heidän elämässään. Tutkin, miten ympäristökasvatus ja kestävä kehitys näkyvät heidän toiminnassaan. Tein lapsilähtöisen opinnäytetyöni avulla heidän liikunta- ja luontopainotteista esikoulumatkaa näkyväksi, kuvasin lasten kokemuksia ja tunteita päiväkodin liikunta- ja luontopainotteisessa toiminnassa. Tein opinnäytetyön yhteistyössä Jyväskylässä toimivan päiväkodin kanssa, esikouluikäisten ryhmässä. Tutkimuskohteeni oli liikunta- ja luontopainotteinen esikouluryhmä (LILU-ryhmä). Keskeistä toiminnassa olivat lapsen oppimisen ilon löytäminen ja sen vahvistaminen. Esiopetuksen sisältöjä vietiin mahdollisimman paljon luontoon. Samalla opeteltiin kestävä kehityksen periaatteita ja mietittiin, miten luonnonsuojeluun ja ilmastomuutokseen voitaisiin vaikuttaa yksilö- ja ryhmätasolla. Ryhmässä toteutettiin tutkivan oppimisen mallia. Asioita opittiin yhdessä ihmetellen ja lasten omille ajatuksille annettiin tilaa. Tutkivaa oppimista tuettiin esimerkiksi valokuvadokumentoinnin avulla. Esiopetus oli lapselle elämyksellistä toimintaa luonnossa liikkumisen, leikin ja tutkimisen keinoin. Metsän ja luonnon kunnioittaminen olivat toiminnassa etusijalla.

2 YMPÄRISTÖ- JA LUONTOKASVATUS

Opinnäytetyöni keskeisiä teoreettisia käsitteitä olivat lapsen ympäristö- ja luontokasvatus, ympäristö- ja luontokasvatuksen merkitys oppimiselle sekä se, miten ympäristö- ja luontokasvatusta voidaan toteuttaa lasten kanssa. Loin tutkimukseen teoreettista pohjaa esikouluikäisen lapsen leikkimisen ja luonnossa oppimisen- käsitteiden avulla. Halusin tuoda esille, mitä liikunta- luontosuhde tarkoittaa esikouluikäisen elämässä. Lisäksi toin esille, miten luonnon tärkeys, sen merkitys kasvulle, kehittymiselle, leikille, oppimiselle sekä itsetunnon vahvistumiselle nähdään teorian valossa. Otin tutkimukseen mukaan myös tutkivan oppimisen ja valokuvadokumentoinnin oppimismenetelmät, joita käytettiin myös päiväkodin opetuksessa. Valokuvaamisen menetelmää dokumentoinnissa käytin myös itse tutkimuksessani. Luontoaihetta tarkasteltiin myös kestävän kehityksen näkökulmasta.

2.1 Mitä ympäristö- ja luontokasvatus on?

Ympäristökasvatus on elinikäinen, kaikkien koulutusasteiden oppimisprosessi, jossa ihmiset tulevat tietoisiksi ympäristöstä, siihen liittyvistä kysymyksistä sekä omasta roolistaan ympäristön hoitajana ja säilyttäjänä. Kasvatus on yksi tärkeimpiä keinoja kestävämpään kehitykseen suuntaavista ja elämän edellytysten sekä maailman tilan parantamiseen tähtäävistä lähestymistavoista. (Wolff 2004, 18–19.) WWF:n mukaan ympäristökasvatus tarjoaa innostavia oppimisen ja toimimisen kokemuksia, jotka tukevat kaiken ikäisten ihmisten kykyä ja halua toimia ympäristön puolesta. (ympäristökasvatus.) Raittilan (2016) mukaan ympäristökasvatuksessa on kyse kokonaisvaltaiseen ympäristövastuulliseen elämäntapaan kasvamisesta, koskien jo pienten lasten ympäristökasvatusta. Tavoitteena on tarjota mahdollisuus ja edellytyksiä toimia demokraattisen yhteiskunnan ympäristötietoisena kansalaisena. Tavoitteeseen pyritään arkipäiväisten keinojen ja valintojen avulla. (Raittila 2016, 210.)

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävämpää elämäntapaa. Lähiluonto ja rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita, että oppimisympäristöjä. Luonnossa ja ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeitä varhaiskasvatuksessa.

Myönteisen kokemuksen kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luontoa havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Opetellaan kasvi- ja eläinlajeja. Lasten kanssa etsitään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka. Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin (varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 45.)

Suomen perustuslaissa ilmenee, että vastuu luonnosta, sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Lasten ympäristötietoisuus herää, kun heille annetaan mahdollisuus kiinnostua luonnon tutkimisesta ja ympäristön muutosten ihmettelystä. (Matikainen 2008, 155–159.) Luontokasvatus on tunnesiteen luomista luontoon. Kun tuntee luonnon läheiseksi, haluaa toimia sen parhaaksi. Suhde luontoon syntyy omakohtaisten elämysten, havaintojen ja oivallusten kokemusten kautta. Luontokasvatus on myös luonnontietouden lisäämistä. Lapsi tutustuu luontoon ja luonnonilmiöihin, hänen kysymyksiin vastataan ja hänelle annetaan tilaisuus tutkia ja tehdä löytöjä itse. Luontokasvatus on arkista yhdessäoloa, vuodenvaihtamisen seuraamista ja luonnonilmiöiden ihmettelyä. Kyse on elämänasenteesta ja tavasta elää, päivittäisistä valinnoista ja toiminnoista, joista arki koostuu. Tunteellisen luontosuhteen syntymiseen vaikuttaa vahvasti luonnossa tapahtuneet kokemukset. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 10; Tuorma 2016, 6.)

Kaikki ympärillämme liittyy luontoon. Luonto antaa meille ravinnon luonnosta tai viljelystä maaperästä, sekä raaka-aineita erilaisiin tarkoituksiin. Luontoa on ilma, jota hengitämme, maanpinta jossa kävelemme tai hanasta vuotava vesi. Olemme jatkuvassa vuorovaikutuksessa luonnon kanssa. Luonto on meille myös lähde henkiseen hyvinvointiin. Se antaa esteettisiä elämyksiä. Kaunis maisema herättää hyvänolon tunteita. Luonnossa liikkuminen rentouttaa ja laukaisee stressiä. Luonnolla on elvyttäviä vaikutuksia ihmisen fysiologisiin toimintoihin. Lisäksi jännittyneisyys vähenee, keskittymiskyky paranee ja mieli virkistyy. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 11; Handler & Epstein 2016, 1.)

Useiden tutkimusten mukaan luontoympäristö vähentää allergioita. Ihmisen immuunipuolustukselle on hyväksi, jos saa kontakteja maan, mullan ja navetan kaltaisten ympäristöjen kanssa. Maassa möyriä lapsi vahvistaa vastustuskykyään. Riski allergioille vähenee, kun lapsi on kontaktissa luonnollisen ympäristön kanssa. Luonnossa liikkuminen parantaa myös unta ja kohentaa sen laatua. Jo pienikin lenkki metsäpolulla saa aikaan monia positiivisia vaikutuksia. Luonto laskee stressihormonin tasoa, mikä vaikuttaa ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin positiivisesti. Luonnossa ollessaan ja liikkueksaan ihminen kokee itsensä terveemmäksi ja toipuu nopeammin psyykkisistä kriiseistä. Luonnolla on elvyttävä, rauhoittava ja stressiä vähentävä vaikutus. Se rauhoittaa myös levotonta lasta. Lapsuuden luontokokemukset ja -elämykset jäävät mieleen ja kantavat läpi elämän. Luonnolla on meihin ihmeellinen, luonnollinen ja monipuolinen vaikutus. (Keisteri-Sipilä 2017, 20, 24.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) esikoulussa ohjataan noudattamaan kestävä elämäntavan periaatteita ja huomioimaan sen eri ulottuvuudet: sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen (esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 15). Lapsuus ennen kouluikää on arvojen ja elämäntapojen muotoutumisen kannalta keskeistä. Varhaislapsuudessa muodostuneet asenteet ovat pysyviä. Ympäristöasenteille on hyvä luoda pohja silloin. Luonnon arvostaminen ja kiinnostus perustuvat myönteisiin kokemuksiin. Lapsena saadut luontokokemukset luovat pohjan elinikäiselle luontosuhteelle, johon liittyy kyky nauttia luontoon liittyvistä elämyksistä ja halu toimia luonnon sekä hyvän elinympäristön puolesta. Luontokasvatus ei ole pelkästään kasvatusalan ammattilaisten tai luontoihmisten asia. Jokainen vanhempi on luontokasvattaja. Vanhempien elämäntapa, oma koti ja arjen askareet ovat se kasvuympäristö, jonka varaan lapsen arvo maailma rakentuu. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 24.)

Kestävä kehitys on luonnonvarojen hoitamista ja käyttämistä siten, että tulevilla sukupolvilla on yhtä hyvät mahdollisuudet perustarpeidensa tyydyttämiseen kuin nykyisilläkin. Tavoitteena on luoda tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet nyt ja tulevaisuudessa. (Kempfi, 2012.) Kestävää kehitystä kuvataan ekologisen, kulttuurisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden näkökulmasta. Ekologisuudessa korostuu luonnonympäristön säilyvyys, toimintaa ohjaavat arvokeskustelut. Kasvattajan toiminnassa korostuu lapsen huomioiminen, hänen havaintoihin keskittyminen ja niihin paneutuminen koko-

naisvaltaisesti yhdessä lapsen kanssa. Kyse on huolehtimisesta, arvostamisesta, rakkau-
den ja välittämisen tunteesta luontoa, lähiympäristöämme ja toisiamme kohtaan. Lähtö-
kohtana on, että lapsi arvostaa ensin itseään, sen jälkeen toista. Arvostamisen tunne syn-
nyttää arvostuksen myös toisia ja ympäristöä kohtaan. Kulttuurisesti suomalaisuus on
vahvasti sidoksissa metsään. Miksi siis vieraantuimme meille voimia ammentavasta,
luontaisesta elinympäristöstä? Kulttuuriperinteitä kannattaa vaalia ja arvostaa. Voimaan-
tumisen tunnetta vahvistaa tieto omista juurista: mistä tulen ja mikä on kulttuurinen taus-
tani. Sosiaalisesti kestävä kehitys pyrkii poistamaan eriarvoisuutta, luomaan yhteisölli-
syyttä ja turvaamaan kaikille mahdollisuuden päätöksentekoon. Taloudellinen kestävä
kehitys on pyrkimystä tasapainoiseen kasvuun, johon kuuluu hyvinvoinnista ja elämän-
laadun kasvusta huolehtiminen. Ajattelu käännetään kuluttamisen kulttuurista kohti ta-
loudellisesti kestävää kulttuuria. Eri näkökulmat integroituvat vahvasti toisiinsa. (Pa-
rikka-Nihti 2011, 12–26.)

Kestävä kehitys on myös arvokasvatusta, jossa keskeisiä arvoja ovat vapaus, tasa-arvo,
solidaarisuus, suvaitsevaisuus, luonnon kunnioittaminen ja jaettu vastuu. Kasvatuksessa
päämääränä on välittää arvoja, jotka ohjaavat lasta, vanhempia ja perheitä kunnioittamaan
maapallon elämää. Arvokasvatus lähtee kasvattajan omasta esimerkistä, joka välittää
luottamusta ja kunnioitusta lapsiryhmään ja edelleen kasvatuskumppanuuteen. Luotta-
mus on positiivinen kierre, johon kaikilla tulisi olla oikeus. Lapsi ottaa vastuuta omasta
toiminnastaan, kun hän kokee ryhmässä, että hänen mielipiteensä, ajatuksensa ja toimin-
tansa ovat tärkeitä. Vastuun tunne laajenee ryhmästä ympäristöön ja ympäröivään maail-
maan. (Parikka-Nihti 2011, 42–43.)

2.2 Ympäristö- ja luontokasvatuksen merkitys lapsen oppimiselle

Varhaiskasvatuksella ja esiopetuksella on merkittävä rooli ympäristökasvatuksessa.
Metsä on kokemuksellinen oppimisympäristö, siellä tulee olla aikaa pysähtyä ihmettele-
mään ja tutkimaan. Pienten lasten yhteyttä luontoon on vahvistettava kaikilla keinoilla.
Ympäristökasvatuksessa lapset tutustuvat ympäristöön ja luontoon kasveineen, eläimi-
neen ja luonnon ilmiöineen. Lasten kanssa keskustelemalla mietitään syy-seuraussuhteita

ja asioiden yhteyksiä. Näitä opitaan pelien ja leikkien avulla. Opetellaan etsimään lisätietoa ja kyselemään toisilta. Kestävään elämäntapaan ja luonnonsuojeluun tutustutaan yhdessä lasten kanssa. (Parikka-Nihti 2011, 6–7; Helenius & Lummelahti 2018, 187.)

Leikki eri muodoissaan on lapsen ominaisin tapa toimia ja sitä kautta oppia. Luonnossa leikkiessä lapsen kokonaisvaltainen kehittyminen on luontevaa. Lapsi harjaannuttaa yhtä aikaa useampaa osaamisen aluetta. Hänen tulee motoriikan lisäksi kyetä ottamaan vuorovaikutuksessa huomioon ystävät ja ympäristönsä. Luonnossa leikkiminen vaatii motorisia, sosiaalisia ja kielellisiä taitoja, mutta samalla kehittää näitä osaamisen alueita. Oppimisympäristöt vaikuttavat myös sosiaalisten suhteiden luomiseen, lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen ja tätä kautta lapsen itseluottamukseen ja kokemukseen itsestä osana lapsiryhmää. Luonto leikkiympäristönä on kaikille tasa-arvoinen. Yhteisten kokemusten ja elämysten ansiosta sosiaaliset vuorovaikutussuhteet lujittuvat. Tasapainoinen lapsuus sekä kehon tasapaino rakentuvat vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Psykkistä kehitystä edistävät ihmismielen uteliaisuus sekä halu tutkia, ymmärtää ja hallita asioita. Sosiaaliset taidot sekä tunteiden ja käyttäytymisen säätely kehittyvät vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Kyky ymmärtää toista, muita eläviä sekä empatia kehittyvät hiljalleen varhaislapsuudessa. Lapsen tulee saada tilaa ja mahdollisuuksia harjoitella näitä taitoja. Leikin kautta kehittyvät kaikki osaamisen eri alueet. Leikin olisi hyvä olla luovuuteen houkuttelevaa. (Nikkinen 2000, 33–34, 40; Parikka-Nihti & Suomela 2014, 94–95.)

Lapsi huokuu uteliaisuutta ja oppii parhaiten itse tekemällä ja kokemalla. Uuden oppimisen oman havainnon, kokemuksen ja ihmettelyn kautta jättää lapsen pysyvemmän muistijäljen kuin kuvista, kirjoista ja tietokoneelta katsottu ja saatu tieto. On tärkeää, että oppimisympäristö antaa lapselle mahdollisuuden omalle aktiiviselle toiminnalle. Kun tähän kokemukseen ja toimintaan lisätään vuorovaikutus sekä tiedon jakaminen toisen lasten kanssa, voidaan merkittävästi vaikuttaa oppimisen mielekkyyteen. Oppimisemme pohja tulee olla ilon tunteessa uuden tiedon tai taidon hallinnasta. Ilon tunteella on lukuisia oppimisen laatua parantavia vaikutuksia. Ilo sitoo oppijan oppimisprosessiin, lisää ajattelun monipuolisuutta, parantaa ongelmien ratkaisukykyä ja loogista päättelykykyä. Ilo on positiivinen tunne, joka kehittää sekä yksilöä että yhteisöä tehostamalla sosiaalista vuorovaikutusta. Lapsi oppii huolehtimaan toisista ihmisistä sekä ympäristöstä, ja hän oppii sekä sinnikkyyttä että sietämään pettymyksiä. Elämysten ja kokemusten ansiosta lasten

keskinäinen yhteenkuuluvuudentunne kasvaa. Vertaisoppiminen kannattelee lasta tulevaisuudessakin. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 67–68, 90–91; Helenius & Lummelahti 2018, 59.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan leikin merkitystä varhaiskasvatuksessa kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä. Leikkiä ja oppimista ohjailevat innostus ja yhdessä tekeminen sekä omien taitojen kokeileminen. Leikki on myös fyysistä toimintaa. Ulkoleikit ja pelit houkuttelevat fyysisiin suorituksiin: kiivetään korkealle, tasapainoillaan ja hypitään, tehdään kuperkeikkoja, pyöritetään lumipalloja, heitetään palloa ja harjoitellaan sen kiinniotta. Liikunnallisten leikkien arvo nousee koko ajan elintapojemme muuttuessa. Niiden merkitys on vahvasti esillä myös varhaiskasvatuksen suunnittelun perusteissa. (Helenius & Lummelahti 2018, 61, 78.) Huikuri & Karjalaisen (2014) mukaan luonto tarjoaa lapselle paikan rauhoittumiseen, kuuntelemiseen ja keskittymiseen päiväkotiarjen kiireissä. Luontoon voidaan lähteä ilman sen suurempia suunnitelmia, päämääriä tai leikkivälineitä. Riittää, kun mukana on aidosti innostunut ja kuunteleva aikuinen, joka osaa hyödyntää luontoympäristöä lapsilähtöisenä oppimisen ja kokemisen paikkana. (Huikuri & Karjalainen 2014, 19–20.)

Alle kouluikäisillä lapsilla on vilkas mielikuvitus, he rakastavat monipuolisia ja vauhdikkaita leikkejä. Metsä on leikeille ja touhuille inspiroiva ja luova ympäristö. Esikoululaiset jaksavat jo keskittyäkin. Heidän kanssaan voi tehdä rauhoittumisharjoituksia esimerkiksi luonnon ääniä kuunnellen. Luonnossa kannattaa kokeilla myös erilaisia kisailuja, visailuja ja liikuntaleikkejä. Leikit luonnossa ovat hyvä tapa tutustua luontoon. Lapset oppivat huomaamattaan leikin avulla uusia taitoja, saavat luovuutensa kukoistamaan ja kehittävät ongelmanratkaisukykyään. Leikin avulla lapsen itseluottamus ja usko itseensä kasvavat, sekä sosiaaliset taidot ja sääntöjen sisäistäminen kehittyvät. Aikuisen tuki on tärkeää leikkejä ja sääntöjä opetellessa. (Keisteri-Sipilä 2017, 25, 55.)

Lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta on oleellista, että hän saa positiivisia luontokokemuksia jo mahdollisimman varhaisessa kehitysvaiheessa. Luonnossa motoriset taidot vahvistuvat, mitkä auttavat lasta oppimaan, ideoimaan ja vahvistumaan. Liikkuminen on hyväksi lapsen psyykkiselle kehitykselle ja itsetunnon vahvistumiselle. Riittävä fyysinen aktiivisuus on myös edellytys lapsen normaalille kasvulle ja kehitykselle. Se tukee lapsen oppimisen edellytyksiä vaikuttamalla myönteisesti tiedollisiin prosesseihin, kuten tarkkaavaisuuteen, vireystilaan ja muistiin. Liikkumisen monipuolisuutta voidaan lisätä, kun

lapsi viedään luontoon eri vuodenaikoina. Lihasvoimaa, nopeutta, notkeutta ja kestävyyttä on tehokasta vahvistaa luonnossa, jossa epätasainen maasto vaatii kehon reagointia ja toimimista eri asennoissa. Säännöllisen liikunnan avulla luusto ja lihakset vahvistuvat ja nivelistä tulee notkeammat. Liikehallinta vahvistuu luonnossa ja monipuolisessa maastossa. (Keisteri-Sipilä 2017, 14, 19.)

2.3 Miten ympäristö- ja luontokasvatusta toteutetaan

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) tavoitteena on, että luonto- ja ympäristökasvatuksen opetuksessa havainnoidaan luontoa. Lasten ympäristöherkkyyden ja luontosuhteen kehittymistä tuetaan tarjoamalla lapsille kokemuksia luonnossa liikkumisesta ja sen tutkimisesta. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa sekä kokeilemaan ja keksimään omia ratkaisuja. (esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 35–36.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaan luonto, pihat ja leikkipuistot sekä muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina. (varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 32.)

Lapset ovat suhteellisen pelottomia ja puolueettomia, luonto on paikka, missä esikoululaiset voivat kokea näitä tunteita. He ovat valmiita oppimaan asioita luonnosta. He rakentavat tietoa aistiharjoitusten ja konkreettisten kokemusten kautta. Aikuisen tehtävä on mahdollistaa lapsille luontoon tutustuminen ja siellä tutkiminen sekä auttaa heitä ymmärtämään kokemuksiaan. Kokemusten kautta lapsi pitää luontoa luonnollisena ympäristönä ja oppii kunnioittamaan sitä. Voiko olla mitään sen parempaa kuin lapset ja luonto yhdessä? (Dowling, 2016, 12.)

Ulos ja luontoon lähteminen ovat luonnollisia keinoja luontoasioiden oppimiselle (Handler & Epstein 2016, 3). Luontoympäristö tarjoaa lapselle paikkoja liikkua, leikkiä ja tutkia. Retket ja käynnit luonnon kohteisiin lisäävät kiinnostusta luonnon monimuotoisuuteen, tarjoavat elämyksiä ja kokemuksia, jotka vahvistavat oppimista. Samalla lapset voivat oppia kestävän kehityksen ajattelua, luonnon suojelua, sekä kunnioitusta ja rakkautta

luontoa kohtaan. On päiväkotiryhmiä, joiden opetus osittain tai kokonaan toteutetaan ympäri vuoden ulkona. Kehitys on tervetullutta vastapainoa, koska valtakunnallisissa suunnitelmissa kuten alan koulutuksissa luonto on jäänyt vähän taka-alalle. Leikki koskee lapsen koko persoonallisuuden rakentumista. Vapaan leikin tilanteissa, joissa lapsen toimintakenttä on avoin, hänen on suunniteltava oma toimintansa ja valittava erilaisten vaihtoehtojen välillä. Lapsen henkiset ja fyysiset voimat kehittyvät leikissä sen mukaan, millaisiin toimintoihin leikki johdattaa lapset ja mitä kokemuksia ja tunteita hän saa toiminnastaan. (Helenius & Lummelahti 2018, 59, 133.)

Jyväskylän esiopetuksen opetussuunnitelman mukaan lapsen minäkäsitys vahvistuu arvostavan vuorovaikutuksen, monipuolisten oppimiskokemusten sekä kannustavan palautteen avulla. Sitä toteutetaan esiopetuksen aikana niin, että lapset tutustuvat lähiympäristöön, sen ihmisiin ja luontoon sekä näiden moninaisuuteen. Lasten mielenkiinnon kohteisiin tutustutaan yhdessä erilaisissa oppimisympäristöissä. Näin lapsille avautuu mahdollisuuksia ystävyYTEEN, oppimisen iloon ja uusiin kiinnostuksen kohteisiin. (esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua, 2016.)

Kyselemällä lapsi hankkii tietoa ilmiöistä ja asioista. Aikuisen välinpitämättömyys voi tappaa lapsen luontaisen innostuksen. Toinen kyseenalainen suhtautuminen on se, että annetaan lasten pohdiskeluun valmiita vastauksia. Sen sijaan aikuinen auttaa lasta viemään omaa ajatteluaan eteenpäin ja ottamaan siitä myös vastuuta. Kysymysten avulla ajattelu pidetään liikkeessä, valmiit vastaukset saavat sen usein tyrehtymään. Pienillä lapsilla on kyky hämmästellä ja ihmetellä. Aikuiset sivuuttavat lapsen kysymykset liian usein. Kysymykset voivat herättää aikuisessa hämmennyksen, omien pelkojen ja avuttomuuden tunteita. Lasten kanssa kannattaa lähteä etsimään kysymyksiin vastauksia. Aikuiset voivat itsekin ylläpitää lapsen uteliaisuutta ja ihmettelyä. Lapsella on myötäsytynyt tutkimishalu, joka ohjaa häntä oppimaan. Aikuisen tehtävä on järjestää lapselle mahdollisuuksia tehdä omia valintoja ja projekteja. Lasta tulee kannustaa monipuoliseen vuorovaikutukseen. Keskustelu on tärkeä väline uusien käsitteiden oppimisessa ja sisäistämässä. Aikuisen esimerkillä on suuri merkitys arvojen sisäistymisessä. (Nikkinen 2000, 33–34, 40.)

Kotona asiat pysyvät melko samanlaisina, mutta ulkona tapahtuu monenlaisia muutoksia. Vuodenajat ja säät vaihtelevat. Tutullekin reitille ilmaantuu aina jotain uutta ihmeteltävää. Lapsi on kiinnostunut ja utelias kaikesta mitä näkee ympärillään. Kiinnostusta ei pitäisi tukahduttaa. Lapsella on oikeus turvallisuuden rajoissa tehdä sellaisiakin asioita, jotka eivät aikuista jaksa kiinnostaa. Lasten uteliaisuutta ja kokeilunhalua pitäisi pyrkiä rohkaisemaan, sillä lapsellakin on oikeus yrittää ja erehtyä sekä onnistua ja epäonnistua. Myös pettymysten kokemuksia tarvitaan, jotta lapsi oppii selviämään vastoinkäymisistä. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 20–21.)

Metsäympäristö tarjoaa lapselle luontevan paikan tiedon omaksumiselle, yhdessäololle ja liikkumiselle. Muualta ei löydy sellaista salaperäisyyttä ja seikkailuja leikkeihin kuin luonnosta. Muut leikkipaikat eivät anna lapselle samanlaisia mahdollisuuksia hieno- ja perusmotoriikan kehittämiseen. Turvallisuus ja yhteenkuuluvuus luovat edellytyksiä kokonaiselämyksille, jotka säilyvät lapsen mielessä koko elämän. Lapsi pursuu uteliaisuutta. Se on kuin lapsessa kumpuava alkuvoima. Kaikkia tutkitaan ja jäsennetään niin pitkälle kuin kyvyt riittävät. Kaikenlaisia elämänmuotoja löytyy. Kokemalla kaikilla aisteilla lapsi laajentaa käsitystään erilaisista, luonnosta löytyvistä asioista. Kannustamalla lasta omaan havainnointiin harjoitetaan lapsen huomiokykyä luonnossa liikkuesssa. (Nikkinen 2000, 27, 33.)

Luonto tarvitsee ihmisen huolenpitoa. Lapsilla on hyvä eläytymiskyky ja tarve auttaa avun tarpeessa olevia. Luonnossa lapset voivat kehittää ja käyttää huolenpitotaitojaan. Aikuinen toimii esimerkkinä ja auttaa lapsia taitojen kehittymisessä. Luonnosta huolehtiminen on elämästä huolehtimista. Kun opimme kunnioittamaan luontoa pienissä ja meitä lähellä olevissa arkisissa asioissa, todennäköisimmin varjelemme elämää myös suuremmissa, koko maailmaa koskevissa päätöksissä, joita joudumme myöhemmin tekemään. Herkkyys ympäristön havaitsemiselle ja huolehtimiselle on lapselle luontaista, jos siihen annetaan mahdollisuus. Oppimansa mallin avulla lapsi omaksuu, miksi roskia kannattaa kerätä, mikä merkitys on eläinten talviruokinnalla tai kasveista huolehtimisella. Aktiivinen toiminta luonnossa on lapsille mielekästä ja palkitsevaa. Eläimistä huolehtiminen kasvattaa vastuuntuntoa, ja roskienkerääjä tuskin jättää itsekään roskia ympäristöönsä. (Nikkinen 2000, 28, 45; Parikka-Nihti & Suomela 2014, 68–69.)

2.3.1 Tutkiva oppiminen menetelmänä

Tutkivassa oppimisessa on kyse kysymisestä, ihmettelemisestä, keksimisestä ja selitysten luomisesta yhdessä lapsen kanssa. Se on pedagoginen malli, jossa perusajatuksena on tutkiva ote erilaisiin ilmiöihin. Se perustuu ajatukseen, että oppiminen on parhaimmillaan yhteisöllinen tutkimusprosessi. Lähtökohtana on kysymys, tiedon puute, uteliaisuus tai vaikkapa aiemman tiedon riittämättömyys. Etsimällä ja erilaisia menetelmiä käyttämällä pyritään saavuttamaan uutta tietoa ja ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Tutkiva oppiminen alkaa lapsen esittämällä kysymyksellä. Keskeinen periaate on rohkaista lasta esittämään tutkittavasta asiasta omia käsityksiään ja tulkintojaan. Tavoitteena on asioiden ymmärtäminen. Tutkivan oppimisen edistyminen vaatii ilmiön jatkuvaa tarkastelua ja kriittistä arviointia. Tarkoituksena on uuden ymmärryksen ja tiedon synnyttäminen. Tutkiva oppiminen on yhteisöllinen prosessi. Tutkivassa oppimisessa lapsen on hyvä saada tunne ja ymmärtää, että kysyminen, selittäminen ja tutkiminen ovat tärkeitä taitoja. (Lipponen 2016, 32–37.)

Tutkiessaan ja tehdessään itse, lapsi saa onnistumisen kokemuksia, hän huomaa voivansa omalla toiminnallaan oppia ja saada lisää tietoa. Samalla hänen minäkäsityksensä oppijana vahvistuu. Tutkiva oppiminen tukee myös positiivisen ympäristösuhteen muodostumista. Ongelmanratkaisutaidot, perustelutaidot, kyseenalaistamistaidot, luovuus ja kieli kehittyvät myös tutkiessa. Yksi tietää jotain, toinen tutkii lisää, yhdessä keskustellen jaetaan ja täydennetään tietoja, jolloin tieto ja ymmärrys rakentuvat vähitellen. Tällöin kehittyvät myös ryhmätyötaidot ja sosiaaliset taidot. Jokainen pääsee osaksi yhteisöä, jossa saa olla oma itsensä ja toteuttaa tavoitteitaan yhdessä toisten kanssa. On myös opittava tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa. (Rehunen 2017, 7–8.) Lapsi oppii tekemisen kautta kriittistä ajattelua, hän oppii soveltamaan aiemmin opittuja ja uusia taitoja eri tilanteissa. Lapsi oppii oppimaan tekemällä ja tutkimalla. (Asunta 2000, 107.)

Lapset ovat luonnostaan uteliaita ja taitavia kysymään. Tutkiva ja ilmiöpohjainen oppiminen ovat vahvasti mukana myös uusissa opetussuunnitelmissa. Tutkiva oppiminen ja tiedekasvatus tukevat lasta ja hänen kehitystään monin tavoin. Arjen havaintoihin liittyvien tieteen ilmiöiden yhdistäminen leikinomaisuuteen ja elämyksellisyyteen ovat avainasemassa, kun lapsi tutustuu tieteen maailmaan. Niiden kautta syntyy myös myönteinen suhtautuminen, kiinnostus ja motivaatio luonnontieteitä kohtaan. Tutkivassa oppimisessa

aikuisen rooli on olla innostava kanssaihmettelijä. Aikuinen ei kerro vastauksia. Hän kuuntelee ja antaa lapselle mahdollisuuksia tehdä aloitteita, valita toimintojaan, tutkia, tehdä johtopäätöksiä ja ilmaista ajatuksiaan. Aikuisen tehtävänä on kannustaa ja kehua, kun työskentely sujuu, sekä havainnoida toimintaa ja huolehtia, että jokainen pääsee kertomaan omat ideansa ja jokaista kuunnellaan. Suunnitteluvaiheessa aikuinen ennakoii mahdollisia ongelmatilanteita ja ohjaa lapsia sujuvaan työskentelyyn. (Rehunen 2017, 7–9.)

Lapsen omat kokemukset, tiedot ja käsitykset ovat aina oppimisen, kasvun ja kehityksen perustana. Eheyttävä opetus ja oppiminen perustuvat näkemykseen, jossa oppimisen ajatellaan olevan projektiluonteinen sarja yhteyksiä ja niistä muodostuneita kokonaisuuksia. Eheyttävän oppimisen keskeisiä menetelmiä ovat erilaiset tutkivan ja ongelmalähtöisen oppimisen projekti- ja teematyöskentelyt. Tämä mahdollistaa lasten oppimisen heille luontevimmalla tavalla. Luonto on oppimisen eheyttävä elementti, se tukee lapsen kasvua ja kehitystä ja auttaa häntä vahvistamaan kouluvalmiuteen tarvittavia taitoja. Luonto-opetus tarjoaa lapsille mahdollisuudet tutkimiseen ja sitä kautta asioiden ymmärtämiseen. Eheytetty oppiminen on lapsilähtöistä, mutta vaatii opettajalta toiminnan suunnittelua, opetussuunnitelman hallintaa sekä opittavan aineksen löytämistä kustakin projektista. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 100–101.)

2.3.2 Valokuvadokumentointi menetelmänä

Savolaisen (2008) mukaan oman valokuvan näkeminen sitoo ihmisen sosiaaliseen todellisuuteen. Jokainen kantaa kehossaan muistijälkeä siitä, miten hän on nähnyt maailman, tullut nähdyksi ja liitettyksi muihin ihmisiin. Katsotuksi tulemisen kautta hän mieltää, mitä hänen olemassaolonsa merkitsee toisille. Omakuvien avulla lapsi opettelee leikillä ja kuvitelmilla rakastamaan itseään. Aanutlaatuisuuden kokemuksensa kautta hänelle kasvaa vähitellen terve itsearvostus, eli se, että hän voi myöhemmin elämässään hyväksyä myös oman rajallisuutensa ja säilyttämään silti halu kasvaa ja ponnistella parempaa kohti. Nähdyksi tulemisen kokemuksesta syntyy kyky uskoa omiin mahdollisuuksiinsa. Omakuva puhuttelee aisteja, mieltä ja tunteita. (Savolainen 2008, 166, 178–179.)

Dokumentoinnissa on kyse menetelmästä, joka kudotaan yhtenä lankana mukaan varhaiskasvatuksen mattoon. Dokumentoinnilla on tarkoitettu lapsen kehityksen ja oppimisen tallentamista ja näkyväksi tekemistä esimerkiksi valokuvaamisen avulla. Valokuvan ottaminen dokumentoinnin välineenä ei vie paljon aikaa. Kuvien jatkokäsittely vaatii enemmän ajallista resursointia. Lasten oppiminen on tärkeää nähdä prosessina, johon on sisällytynyt paljon lapsen omaa ajattelua, tutkimista, kokeilua ja elämyksellisyyttä. Prosessin kuvaaminen koko matkan varrelta on yhtä tärkeää kuin valmiin arvioiminen. Kuvaamisen avulla oppii kuulemaan lasten ääntä ja ymmärtämään lasten ajatusmaailmaa. Kuvaaminen mahdollistaa lapselle hänen oman kasvun seuraamisen ja arvioinnin. Kuvaamisen avulla lapselle osoitetaan, että juuri sillä hetkellä menneillä olevaa, ainutlaatuista hetkeä hänen elämässään arvostetaan. Lisäksi se on työväline kasvattajalle lapsen kasvun seuraamisessa tai yksittäisen taidon kehittymisen arvioimisessa. Valokuva on vahva viestinnän väline, etenkin, jos kuviin on tallennettu lapsille tärkeitä asioita ja tilanteita. Valokuva, jossa on lapsen hyvinvointia vahvistavia asioita, voi muodostua lapselle identiteetin kannalta tärkeäksi voimakuvaksi. Lapsen tapa kuvata on hänen minuuden ja läsnäolon esiintuomista. Lapsi hallinnoi ottamillaan kuvilla maailmaa, mutta kommentoi myös visuaalista ilmaisua. (Laento & Nousiainen 2009, 95, Rintakorpi 2009, 88; Rintakorpi & Vihmari- Henttonen 2017, 10, 126.)

Valokuvaaminen on tärkeä ja suositeltava dokumentointimenetelmä esikouluopetuksessa taideteoksien kuvaamiseen, mutta yhtä lailla leikkien, kasvuhetkien ja yhdessä olemiseen dokumentointiin. Dokumentoin tutkimuksessani luontopäiviä päiväkirjan lisäksi valokuvaamalla. Innostuin tästä, kun kuulin, että tässä esikouluryhmässä valokuvaus oli jo tuttu menetelmä lapsille, koska sitä oli käytetty dokumentoinnin välineenä varhaiskasvatuksessa koko lukuvuoden ajan. Opettajien lisäksi lapset olivat itse valokuvanneet luontokokemuksia itsestä ja kavereista, sekä tehneet videoita oppimistaan asioista. Menetelmä oli tuttu, luonnollinen ja lapsille mieluinen, niinpä minäkin päätin käyttää tätä menetelmää tutkimuksessani. Valokuvaamisen avulla sain tuotettua tutkimukseen lisää sisältöä. Se auttoi minua myös tutkimuksen analysointivaiheessa. Otin paljon kuvia metsässä ja luonnossa ollessamme. Kuvien ajatuksena oli, että niiden avulla pystyi tarkastelemaan lasten luontoajatuksia kuvien näkökulmasta. Lapsille palautui niiden avulla mielen aistikokemuksia ja muistoja, joista syntyi tutkimusta palvelevia ajatuksia.

Rintakorpi & Vihmari-Henttonen (2017) mukaan dokumentoinnin toteuttamiseen vaikuttaa se, minkälainen rooli lapselle annetaan. Varhaiskasvatus on ensisijaisesti lapsen oikeus oppimiseen ja hyvään kasvuun. Lasten toiminnan ja ajattelun havainnointi ja dokumentointi antavat arvon lasten omille mielipiteille ja tekevät lasten ajatuksista merkityksellisiä. Pedagogisen dokumentoinnin kautta on mahdollista ottaa lapset vakavissaan osallisiksi sosiaaliseen ajatteluun ja yhteiskunnallisiin toimintatapoihin. Lapsilähtöisyys on pedagogisen dokumentoinnin perusedellytys. Lapsen ja aikuisen välillä käydään aitoa ajatustenvaihtoa. Lapsi nähdään aikuisen yhteistyökumppanina. Aikuinen suhtautuu lapseen tasa-arvoisesti, muttei kuitenkaan luovu aikuisen vastuustaan. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 11–13.) Kestävän kehityksen näkökulmaa ajatellen pedagogisesta dokumentoinnista on useita hyötyjä. Lasten kiinnostus lisääntyy, kun he näkevät oman työnsä tai toimintansa visuaalisesti esitettynä. He alkavat luottaa osaamiseensa, kun näkevät saavuttamansa oppimiskokonaisuuden esillä. Samalla lapset oppivat toisiltaan ja innostavat toisiaan uusiin kiinnostuksen kohteisiin ja aihepiireihin. Dokumentoinnilla on monipuolinen hyöty myös kasvatuskumppanuuden vahvistamisessa ja kasvatushenkilöstön työssä. (Parikka-Nihti 2011, 46–47.)

Pedagoginen dokumentointi sisältää menetelmiä, jotka auttavat palauttamaan mieleen lasten ajatteluun ja toimintaan liittyviä tapahtumia esimerkiksi valokuvien avulla. Lasten toiminta ja ajattelu nostetaan oppimisprosessissa keskeiseksi kohteeksi. Sillä on välitöntä yhteyttä lasten osallisuuteen. Pedagoginen dokumentointi on lasten kokemusten vahvistamista ja tallentamista tulkittavaksi. Sen avulla rakennetaan sisältöjä sekä perinteitä lasten osallisuudelle toistensa elämään ja oppimisprosesseihin. (Keskinen & Lounassalo 2011, 199–200.) Varhaiskasvatuksen suunnitelman (2017) mukaan pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirustusten tai henkilöstön havaintojen avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta. (pedagoginen dokumentointi, 2017.) Dokumentoinnin on hyvä toimia käsikädessä varhaiskasvatussuunnitelman kanssa, heijastaa sen toiminnan tavoitteita ja varhaiskasvatuksen sisältöjä.

3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Kiinnostuin liikunta- ja luontoaiheesta ja valitsin sen, koska olen itsekin liikunnallinen ja nautin eri tavoin luonnossa olemisesta. Lasten liikunnallisuus ja luonnossa oleminen on vähentynyt, ja toisaalta lasten päivittäisiä liikkumissuosituksia on lisätty. Luonnon merkitystä hyvinvoinnille ja oppimiselle korostetaan myös nykyään enemmän. Samoin kestävään kehitykseen ja ympäristönsuojeluun kiinnitetään koko ajan enemmän huomiota. Opinnäytetyöni taustalla on ajatus, että työllä on merkitys, ja että tästä tärkeästä aiheesta hyötyvät itseni lisäksi myös muut. Halusin tutkia aihetta, josta ei ole vielä paljon tutkimustietoa. Liikunta-luontopainotteiset esikouluryhmät ovat lisääntymässä, ja aiheesta kaivataan lisää tietoa teoriatasolla. Nämä asiat kiinnostivat minua opinnäytetyön aihetta miettiessäni ja lähdin kartoittamaan sopivaa tutkimuskohdetta.

3.1 Aiheen valinta

Tutkimusongelmaksi muodostui lasten luontokokemukset, johon lähdin etsimään tutkimuksessani vastauksia. Kuulin liikunta-luontopainotteisesta esikouluryhmästä, ja kiinnostuin tutkimaan tätä liikunta-luontosuhdeilmiötä tarkemmin. Huikuri & Karjalainen (2014) kuvaavat, miten luontokasvatusta toteutetaan jollain tavalla kaikissa päiväkodeissa, koska ulkoilu on osa päivittäistä toimintaa. On kuitenkin päiväkoteja, joissa on painotettu elämyksellisyyttä ja luontokasvatusta. Näissä päiväkodeissa luonnon kunnioitus, ekologisuus ja lasten osallisuus ovat keskeisessä osassa ja luonto ja elämyksellisyys otetaan huomioon jo toiminnan suunnittelussa. (Huikuri & Karjalainen 2014, 5.) Otin yhteyttä erääseen tällaiseen Jyväskylässä sijaitsevaan päiväkotiryhmään, jossa toteutettiin liikunta-luontopainotteista toimintaa. Henkilökunta suhtautui positiivisesti opinnäytetyösuunnitelmaani. Siitä lähti yhteistyö liikunta-luontopainotteisen (Lilu)-ryhmän kanssa. Painotin tutkimusongelmasani luontokokemuksia, liikunnan osion jätin vähemmälle aiheen rajaamisen vuoksi.

Laadullinen opinnäytetyö oli mielenkiintoisimmalta tuntuva valinta, tutustuin aiheeseen teorian ja haastatteluiden lisäksi tekemällä ja kokemalla yhdessä lasten kanssa. Lapsilähtöisyys esiopetuksessa tarkoittaa, että tuntee lapsen kehityksen ja tukee sitä ikää vastaavalla tavalla. Tiedon lisäksi tarvitaan taito kohdata lapsi ja ymmärtää hänen tarpeitaan. (Lautela 2011, 31.) Lapsilähtöisyys tutkimuksessa tuntui mielekkäältä. Toteutin lapsilähtöisen tutkimuksen ja keräsin tutkimusvastaukset lapsilta. Uskoin, että sen avulla pääsen

perehtymään asiaan tarkemmin ja monipuolisemmin. Tutkimuksen avulla selvitin, onko liikunta- ja luontopainotteisella opetuksella vaikutusta esikoululaisten luontosuhteen muodostumiselle ja miten se näkyy heidän elämässään? Miten ympäristö- ja luontokasvatus näkyy heidän toiminnassaan? Mitä lapset ajattelevat luonnosta ja sen merkityksestä? Tämä aihevalinta ja tutkimustavoitteet olivat opettajien toiveiden kanssa yhteneväiset ja heidän kanssaan yhdessä sovitut.

Tyypillistä laadulliselle, eli kvalitatiiviselle tutkimukselle on, että tutkimus tapahtuu luonnollisessa ympäristössään. Aineisto kerätään tutkittavilta vuorovaikutussuhteessa. Tutkija on itse toimija. Aineisto on monilähteistä, esimerkiksi tekstiä, kuvaa, dokumentointia tai haastatteluita. Tavoitteena on kokonaisvaltainen näkemys tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimuksen huomio on tutkittavien näkökulmassa, merkityksissä ja näkemyksissä. (Kananen 2014, 18.)

3.2 Tutkimuskysymykset

Selvitin ja tein näkyväksi, mistä osa-alueista esikouluikäisen luontosuhde koostui, miten se näkyi hänen elämässään, kun opetus siirrettiin enemmän luontoon? Periaatteena kysymyksiä laatiessa oli tutkimuksen tavoite ja periaate: tehdä liikunta-luontopainotteista, lapsen esikoulumatkaa näkyväksi mahdollisimman monipuolisesti. Rajasin tutkimuksen luonnossa tapahtuvaan oppimiseen ja kokemuksiin, en päiväkodilla tapahtuvaan esikouluopetukseen, jota lapsille myös tarjottiin. Keskityin tutkimuksessani luontokokemuksiin, liikunnan jätin vähemmälle aiheen rajaamisen vuoksi. Muodostin tutkimuskysymyksestä mahdollisimman yksinkertaisen ja lapsille ymmärrettävän. Tutkimusotosta ajatellen pääkysymyksiä oli vain yksi, jolla tutkimuskokemus pidettiin miellyttävänä.

Kanasen (2014) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei voida laatia yksityiskohtaisia kysymyksiä. Kvalitatiivinen tutkimus soveltuu tilanteisiin, joissa ilmiöstä halutaan saada hyvä kuvaus ja syvälinen näkemys tai ilmiöstä ei ole tietoa, teorioita tai tutkimusta. (Kananen 2014, 16–17.) Lähtökohtana oli lapsilähtöinen tutkimus, joten tarkkoja tutkimuskysymyksiä en halunnut laatia useita, vaan edetä haastateltavan ja tutkimusaineiston ehdoilla. Halusin asiasta, jota kokonaisuudessaan on melko vähän tutkittu, kattavan näkemyksen ja lisää tietoa. Aiheen tutkiminen rajautui alla olevaan tutkimuskysymykseen:

1. Mitä lapset ajattelevat luonnosta ja siellä olemisesta?

Tutkimuskysymys antaa lasten näkökulmaa varhaiskasvatukseen, jotta aikuinen pystyy saamaan lasten äänen yhä paremmin kuuluviin. Tutkimuksen lapsilähtöinen näkökulma tukee myös lasten osallisuutta. Lisäksi tutkimukseen muodostui alakysymyksiä, joita keskustelun tueksi haastattelulomakkeelle oli laadittuna:

Mitä luonto merkitsee lapsille? Mitä leikkejä luonnossa on kiva leikkiä? Millaisia asioita lapset ovat oppineet luonnossa? Miltä luonnossa oleminen tuntuu, millaista siellä on? Millä eri tavoilla luonnossa voi liikkua? Miten luontoa voi suojella?

3.3 Ryhmän esittely

Toteutin tutkimukseni eräässä Jyväskylässä olevassa päiväkodissa, esikoululaisten ryhmässä. Liikunta- ja luontopainotteisessa (LILU) esikouluryhmässä on 13 lasta, 5 tyttöä ja 8 poikaa. Esikouluryhmää ohjaa kaksi opettajaa. Ryhmässä liikutaan, retkeillään ja ulkoillaan päivittäin joka säällä ja kaikkina vuodenaikoina. Toiminnassa ja oppimisessa hyödynnetään lähiluontoa erilaisin tavoin liikkuen, leikkien ja tutkien. Toiminta ja tehtävät suunnitellaan lapsiryhmään ja luonnossa toteuttamiseen sopiviksi. Keskeistä on lapsen oppimisen ilon löytäminen ja vahvistaminen. Esiopetuksen sisältöjä viedään luontoon ja lasten fyysistä aktiivisuutta lisätään arjessa. Ryhmässä opitaan yhdessä ihmetellen ja lasten omille ajatuksille annetaan tilaa. Esiopetus on lapselle elämyksellistä toimintaa luonnossa liikkumisen, leikin ja tutkimisen keinoin. Metsän ja luonnon kunnioittaminen ovat toiminnassa etusijalla. Esikouluryhmä noudattaa luonnossa liikkuesssa jokamiehen-oikeuksia. Esikoulun lähiympäristössä on monipuolisesti erilaisia metsä-, puisto-, pelto- ja niittyalueita, jotka soveltuvat hyvin lasten leikki-, oppimis- ja tutkimustoimintaan.

Lilu-esikouluryhmiä on alettu perustaa eri puolelle Jyväskylän kaupunkia. Yksi näistä on tämä esikouluryhmä, johon toteutin tutkimukseni. Toimintamalli on tuore, paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassakaan siitä ei ole vielä mainittu. Jyväskylän varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden (2017) mukaan varhaiskasvatuksen toiminnassa otetaan huomioon ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Luontoon ja ympäristöön opetetaan suhtautumaan vastuullisesti arjen valinnoilla ja toiminnalla. Välineitä pyritään korjaamaan, uusiokäyttämään, opetetaan

säästäväisyyttä sekä kohtuullisuutta. (jyväskylän varhaiskasvatussuunnitelma 2017.) Liikunta-luontopainotteinen toiminta on alkanut, kun esikoulutoimintoja on alettu siirtää välineineen ulos. Toiminta on muuttanut esikoulun arkea. Ajan kuluessa on huomattu, että lähes kaikki tarvittava oppimateriaali löytyy ulkoa ja luonnosta. Lilu-toiminnasta on tullut paljon positiivista palautetta; lapset ovat tykänneet ja vanhemmat ovat olleet kiitollisia, että lapsi saa paljon erilaisia liikuntakokemuksia luonnossa. On tullut myös toiveita, että toimintaa yhä laajennettaisiin ja toteutettaisiin myös kouluikäisten lasten kanssa.

3.4 Aineiston keruu ja tutkimusmenetelmät

Tutkimusaineistoni koostui esikouluryhmän lapsilta saaduista tiedoista. Halusin tutkimukseeni pelkästään lasten ääniä. Tutkimus olikin lapsilähtöinen ja perustui pelkästään lapsilta saatuun palautteeseen. Tuotin tutkimuksella kvalitatiivista eli laadullista tietoa. Perehdyin aiheeseen erilaisten aineistonkeruu- ja analyysimenetelmien avulla: reflektoidun teorian tiedon, lasten haastatteluiden, valokuvaamisen, osallistuvan ja suoran havainnoinnin sekä päiväkodin arjessa mukana olemisen avulla. Lisäksi hyödynsin päiväkodin henkilökunnan asiantuntijuutta tutkimuksessani teoriatasolla. Tarkoituksena oli lasten kanssa keskustelemisen, heidän kanssaan olemisen ja lapsilähtöisen havainnoimisen avulla selvittää ja lisätä käsitystä siitä, miten liikunta- ja luontosuhde näkyy esikouluikäisen elämässä? Mitä he ajattelevat luonnosta? Tutkimuksen tekemistä ohjasi luotettavuus- tarkastelu validiteetti- ja reliabiliteetti-mittareiden avulla. Validiteetti-mittarilla varmistettiin, että tutkittiin oikeita asioita ja aineisto analysoitiin oikealla tavalla. Reliabiliteetti-mittarin avulla varmistettiin, että mikäli tutkimus uusittaisiin, tutkimustulokset olisivat yhteneväisiä edellisen kanssa.

Aloitin tutkimusprosessin tutustumalla liikunta- ja luontoaiheeseen liittyvään teorian tietoon ja aiemmin julkaistuihin tutkimuksiin. Sen jälkeen loin yksinkertaisen keskustelurungon, jonka avulla halusin saada selville, mitä esikouluikäinen ajattelee luontoaiheesta ja mitä luonnossa on mukava tehdä? Mitä lapset ajattelevat luonto- ja liikuntapainotteisesta esikouluopetuksesta? Mitä he ovat siitä esikouluaikana oppineet? Mitä he ajattelevat luonnosta? Millaisia tunteita he kokevat luonnossa ollessaan? Minkälaiset asiat ulkona luonnossa ovat kivoja? Mitä luonto heidän mielestään on? Miten luontoa voi kunnioittaa ja suojella?

Ennen toiminnallista osuutta kävin päiväkodilla suunnittelemassa tulevaa opinnäytetyötäni ryhmän henkilökunnan kanssa. Lähetimme myös muutamia sähköposteja ja soitimme muutamia kertoja suunnitteluvaiheessa. Kuulin, että esikouluryhmällä on pääsääntöisesti kolme eri luontokohdetta, johon he menevät esikoulupäivän aikana. Kaikki kohteet ovat eri tyyppisiä, metsäpainotteisia luontokohteita. Sovimme, että käytämme näitä kohteita myös tutkimukseni toteuttamisessa, jolloin ne olivat lapsille mahdollisimman luonnollisia. Luontokohteet ovat tutkimuksessa nimettynä numeroilla 1-3 tutkimuksen anonymiteetin varmistamiseksi. Tutkimusmenetelmiksi muodostuivat nauhurilla nauhoitetut yksilö- ja ryhmähaastattelut sekä havainnointi lasten kanssa olemalla, tarkkailemalla, kirjoittamalla päiväkirjaa ja valokuvaamalla. Tutkimuslupa myönnettiin maaliskuussa 2018, jonka jälkeen käynnistyi tutkimusvaihe.

Lapsi ei voi yksin päättää tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimuseettisten ja lainsäädännön vuoksi lapsen osallistumisesta sovitaan aina huoltajan kanssa. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 147.) Ennen tutkimuksen aloittamista lapsen haastattelua varten pyydettiin kirjallinen haastattelulupa vanhemmalta/ vanhemmilta (LIITE 1). Lupakysely lähetettiin jokaisen kotiin, sekä vastaus odotettiin ennen yksilöllisten keskusteluiden aloittamista. Vastuksen jälkeen tutkimus käynnistettiin. Kaikki huoltajat antoivat suostumuksen ja suhtautuivat positiivisesti tutkimuksen toteuttamiseen.

Tiedonkeruu- ja analyysivaihe kytkeytyvät toisiinsa tiiviisti. Analyysin avulla ratkaistaan, tarvitaanko vielä lisätietoa ja millaista, jos sitä tarvitaan. Laadullisessa tutkimuksessa ei voi tehdä niin, että ensin kerätään tieto ja sitten analysoidaan. Laadullisessa tutkimuksessa aineisto ohjaa tutkimusta, joten tutkimuksesta käytetäänkin nimitystä aineistolähtöinen tutkimus. Syklisyys ja jatkuva reflektointi kuuluvat tämän tutkimusotteen piirteisiin ja pätevyyskysymyksiin. (Kananen 2010, 50.) Koko tutkimusvaiheen ajan reflektoin saamaani tietoa, tarkensin kysymyksiä ja tein ylimääräisen haastattelun riittävän tutkimustiedon varmistamiseksi. Laadullisen tutkimukseni perusajatus oli saada luotettavia tutkimustuloksia. Tämän pyrin varmistamaan riittävällä ennakkosuunnitelulla ja jatkuvalla luotettavuustarkastelulla. Sen varmisti opinnäytetyön riittävä dokumentaatio ja valintojen ja ratkaisujen riittävä perustelu.

3.4.1 Haastattelu tutkimusmenetelmänä

Lapsen kvalitatiivisen haastattelun tavoitteena on ymmärtää, miten lapsi jäsentää maailmaansa, sen tapahtumia ja toimintaa. Se on aina vuorovaikutuksellinen tilanne haastattelijan ja lapsen välillä. Tärkeää on kysymysten ja keskustelun rakentaminen lapsen elämämpiireistä lähtien ja haastattelutilanteen herkkyys sekä reflektiivisyys vuorovaikutuksen tapahtumille. Näin huomioidaan lapsen kehitysvaihe ja lapseus. (Ruusu vuori & Tiitula 2005, 162.) Haastattelun ilmapiirin tulee olla luottamuksellinen ja asenteen kunnioitettava, arvostava ja kiinnostunut. Tutkittavan mielipiteitä ei tule kyseenalaistaa, eikä haastattelijan omat käsitykset asiasta saa tulla esille. Teemahaastattelun avulla pyritään ymmärtämään ja saamaan käsitys tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä, jossa on mukana aina ihminen ja hänen toimintansa, jota tutkija pyrkii avaamaan teemojen avulla. Teemat ja tarkentavat kysymykset ovat kuin veteen heitettyjä haaveja, joilla ammennetaan tietoa haastateltavasta. Teemojen avulla tutkija kasvattaa ymmärrystään tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelun avulla yksityiskohdista pyritään luomaan kokonaiskuva. Kysymyksiä ohjaa tutkimusongelma, johon halutaan saada vastaus. Teemat valitaan niin, että ne kattavat mahdollisimman hyvin koko tutkittavan ilmiön. (Kananen 2010, 55; Kananen 2014, 72–73.)

Tuin lasten osallisuutta ja he saivat kertoa jokaisen luontopäivän jälkeen ottamistani kuvista, mitä heille tuli mieleen sen päivän tapahtumista. Nämä haastattelut toteutin kaikista luontokohteista, yhteensä kolme kertaa. Haastattelutilanteessa oli kaksi tai kolme lasta kerrallaan. Nauhoitin ryhmäkeskustelut. Sen jälkeen toteutin yksilöhaastattelut, puolistrukturoidut teemahaastattelut, jotka myös nauhoitin. Yksilöhaastatteluissa runkona oli laatimani keskustelulomake, jossa avoimet kysymykset etenivät teemoittain ja tavoittelivat vastauksia laadittuun tutkimuskysymykseen monesta eri näkökulmasta. (LIITE 2.). Hirsjärven & Hurmeen (2000) mukaan teemahaastattelussa oleellisinta on, että haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen, ei niinkään yksityiskohtaisten kysymysten mukaan. Se tuo tutkittavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelun aihepiirit ovat kaikille samat. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.)

3.4.2 Havainnointi tutkimusmenetelmänä

Havainnointia voidaan käyttää laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä. Havainnoinnin kohteita ovat yleensä yksilön käyttäytyminen/toiminta tai toiminta ryhmässä. Havainnoinnin käyttö on perusteltua, jos ilmiöstä ei ole tietoa tai tieto on vähäistä. Havainnoinnin etuna on tilanteen ja ilmiön autenttisuus, koska ilmiö tapahtuu luonnollisessa ympäristössään ja kontekstissaan. Havainnoinnilla saadaan monipuolista tietoa, mutta sen käyttökelpoisuus riippuu tutkittavasta ilmiöstä. (Kananen 2014, 65–66.) Havainnointi tutkimusmenetelmänä toimi opinnäytetyössä haastattelun tukena. Havainnoinnin avulla opin tuntemaan lapsia paremmin ennen varsinaisia yksilöhaastatteluita, jotka olivat tutkimukseni tärkeimmät aineistonkeruumenetelmät. Havainnoinnin avulla tutkimustulokset olivat monipuolisempia. Havainnoin lapsia myös ryhmä- ja yksilöhaastatteluiden aikana. Havainnointia toteutin kirjoittamalla päiväkirjaa, ottamalla valokuvia luontopäivien tapahtumista, seuraamalla opetusta ja lasten leikkejä, sekä olemalla lasten kanssa. Ennen havainnoinnin aloittamista tutustuin ryhmän esikoululaisiin. Koin, että tutustumisesta oli hyötyä ryhmän sisäänpääsyssä. Lapsiryhmään tutustumisen kautta nämä menetelmät tuntuivat lapsista luonnollisilta, eivätkä he kiinnittäneet siihen juurikaan huomiota tutkimuksen aikana. Toteutin tutkimuksen aikana sekä suoraa että osallistuvaa havainnointia.

Kanasen (2010) mukaan osallistuvasta havainnoista voidaan puhua, kun tutkija on läsnä fyysisesti tutkimustilanteessa. Osallistuvassa havainnoinnissa on eri asteita sen mukaan, mikä rooli tutkijalla on. Pääsääntöisesti tutkija itse osallistuu toimintaan. Osallistuvan havainnoinnin etuna on, että tällä tavoin tutkija pääsee syvemmälle kiinni tutkittavan ilmiön olemukseen, vaikkei ole työyhteisön jäsen. Suorassa havainnoinnissa tutkija seuraa ilmiöön liittyviä tapahtumia paikan päällä, niin että muut ilmiöön liittyvät toimijat voivat nähdä havainnoinnin. (Kananen 2010, 49, 50.)

3.5 Käyntikerrat päiväkodilla

Tutkimuksen toiminnallisen osuuden toteutin päiväkodin esikouluryhmässä. Kävin päiväkodilla yhteensä kuusi kertaa. Käyntikerrat olivat tutustumispäivä, kolme luontopäivää,

yksilöhaastatteluiden päivä ja viimeinen kerta oli täydennyspäivä, jolloin hain tutkimukseeni vielä vähän lisätietoa. Päiväkodilla käyntipäivät olivat huhtikuussa -2018. Tutkimuksen toiminnallisen osuuden aikaan esikouluvuosi oli loppusuoralla ja lapsille oli ehtinyt muodostua paljon erilaisia luontokokemuksia vuoden ajalta. Pyrin aloittamaan tutkimusvastausten analysoimisen jo tietojenkeruuvaiheessa, seurasin vierestä päivän aikana lasten luontopuuhiä ja sitä, mitä he eri asioista ajattelivat luonnossa leikkiessään. Tein tästä analysoinnista päiväkirjamerkintöjä ja otin paljon valokuvia, joka oli lapsille jo tuttu menetelmä. Analysoinnin ylläpitäminen muistutti minua myös tutkimuskysymyksestä ja asiat konkretisoituivat käytännössä, jolloin haastateltaessa oli helpompi ymmärtää myös lasten ajattelumaailmaa ja heidän ajatuksiaan luonnosta.

Ensimmäisenä päivänä olin päiväkodilla. Esittelimme itsemme toinen toisillemme. Lapset ja henkilökunta kertoivat omat nimensä ja minä esittelin itseni. Tutustuin lapsiin, opettelin tuntemaan heidän nimiään ja leikin heidän kanssaan. Kerroin lapsille, että tulen heidän kanssaan luontokohteisiin, joissa he yleisimmin ovat esikoulupäivien aikana. Sanoin kuvaavani heidän eri tapahtumia ja leikkejä. Kerroin, että kuvissani ei tule esille lasten nimiä tai heidän kasvojaan. Lapset olivat innoissaan tutkimussuunnitelmasta ja kertoivat mielellään esikoulupäivän tapahtumista ja oman elämän muistakin osa-alueista.

Ensimmäisellä käynnillä suunnittelin myös, miten kyseisen ryhmän yksilöhaastattelut onnistuisivat optimaalisimmalla tavalla, ja miten saisin mahdollisimman paljon tutkimustietoa kysymykseen, johon halusin vastauksen. Havainnoin heidän käyttäytymistään ja ryhmässä toimimistaan. Ruusuvuori ja Tiittula (2005) kertovat, että mitä nuorempi haastateltava lapsi on, sitä tärkeämpää on huomioida lapsen toiminnallisuus jo suunnitteluvaiheessa. Lapset kuvailevat asioita myös kehon kielen, lelujen tai muiden välineiden avulla. Haastattelija kommunikoi tilanteessa myös omilla eleillään, nyökkäyksillä ja muulla kehon kielellä. Haasteena on näiden kommunikaatiomuotojen taltiointi. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 146.)

Toisena päivänä olimme luonnossa Luontokohteen 1. maastossa. Se on paikka metsässä, jossa on kukkuloita, isoja havupuita, kiviä ja pieniä polkuja. Luontokohteeseen oli päiväkodilta hyvän mittainen kävelymatka metsäpolkuja ja pyörätietä pitkin. Opettajat olivat heti alkusyksystä luoneet yhteiset pelisäännöt yhdessä lasten kanssa ja seuranneet lukuvuoden aikana, millaista vastuuta kullekin lapselle voi antaa, ja mitkä ovat kunkin lapsen

vahvuusalueita. Silmiin pistävää oli, miten opettajat luottivat lapsiin. Luottamus oli molemminpuolista. Lapsille annettiin vapautta. Silti rajat olivat kaikkien tiedossa. Pelisääntöjä tarkasteltiin yhdessä säännöllisin väliajoin ja tarvittaessa niitä muutettiin. Lapset saivat liikkua polkuja omaan tahtiinsa. Jonossa ei tarvinnut kulkea, eikä huomioliivejä käytetty. Tietyissä paikoissa matkan varrella oli aina kohtaaminen, jolloin havainnoitiin, että kaikki ovat paikalla. Siinä tilanteessa annettiin tarvittaessa lisää ohjeita tai niitä täsmennettiin. Tien ylitykset tehtiin aikuisen kanssa. Välillä pysähdyttiin keväthangelille ihmettelemään jotakin luontoon liittyvää. Lapset kertoivat kevään merkkejä.

Tutkimuspäivänä lapsilla oli majaleikki, asekauppaleikki, ravintola-, koti- ja kauppa-leikki. Kaikkiin näihin leikkeihin löytyi leikkivälineet luonnosta. Puukepit, kivet, kävyt ja muut aarteet olivat riittäviä. Lapset löysivät näitä aarteita koko ajan matkan varrella. Niillä leikittiin, niistä keksittiin erilaisia tarinoita tai lapset kertoivat niistä tärkeitä opittuja asioita. Lapset esittelivät minulle oman, itselleen nimetyn majan metsäalueelta. Maja oli paikka havupuiden alla suojaisessa paikassa. Yhdessä majassa saattoi asua myös useampi lapsi.

Mukana olevia työvälineitä hyödynnettiin erilaisissa rakennustoissa. Työvälineitä sai käyttää metsässä vapaasti oman suunnitelmansa mukaan. Työvälineinä olivat mm. puukot, sahat ja köydet. Ennen luontoon lähtemistä aamupiirissä päiväkodilla oli sovittu, mitä välineitä otetaan minäkin päivänä mukaan. Talviaikaan lapsilla oli ollut metsässä mukana myös pienet alumiiniset lumilapiot. Heidän käyttämiään välineitä olivat myös luupit, kii- karit ja pieni matkagrilli. Näitä välineitä ei käytetty tutkimuspäivien aikana. Jokainen lapsi huolehti omatoimisesti käyttämänsä työvälineet takaisin opettajalle leikkien jälkeen.

Luonnossa näytti siltä, että lapset olivat kaikkien kavereita. Ei tarvinnut olla välttämättä aina tietty kaveri, jonka kanssa touhutaan. Opettajalla oli myös pilli, johon puhallettaessa lapset tiesivät kokoontumispaikan, mihin silloin pitää mennä. Tätä menetelmää käytettiin evästuon alkaessa tai metsästä pois lähtiessä. Evästuokio oli yhdessä sovitun tietyn mäen päällä. Reput oli jätetty mäelle odottamaan jo metsään tullessa. Jokainen otti repustaan omat evänsä ja mukinsa, johon opettaja laittoi juomista omassa repussa tuodusta mehu-/vesi- tai kaakaopullosta. Huomasin, että jos joku oli unohtanut ottaa omat eväät, toinen esikoulukaveri antoi ystävällisesti itseltään toisen leivän kaverille.

Dokumentoin päivää valokuvaamalla ja seurasin lasten leikkejä. Kyselin lapsilta ja pyysin kertomaan heidän leikeistään. Kirjoitin muistiinpanoja heidän kertomuksistaan. Päiväkodille palattuamme pyysin ruokailun jälkeen erilliseen päiväkodin tilaan 4 lasta, 2 lasta kerrallaan. Ottamiani kuvia katselemalla tutkimme ja tarkkailimme luontoa ja he saivat kertoa kokemuksiaan ja ajatuksiaan kuvien pohjalta. Nauhoitin nämä lasten kertomukset nauhurilla.

Kolmannella kerralla olimme pilkillä Luontokohteen 2. maisemissa. Tämä on yksi lasten mieleisistä luontokohteista, melko lähellä päiväkotia. Tässä ympäristössä on kaksi lampea ja ympärillä kangasmetsää. Kuten muinakin aamuina, lapset tekivät itse omiin eväsrasioihin eväät mukaan aamupalan yhteydessä. Yleensä eväänä oli leipää. Opettajat kantivat juomat repuissaan. Lapset saivat itse kairata pilkkireiän jäähän ja laittaa karpäsen toukan pilkkiin. Pilkkiminen ja siihen liittyvät tarvittavat tiedot käytiin opettajan johdolla läpi ennen pilkkimisen aloittamista. Vuorotellen, kolme kerrallaan he pilkkivät muiden toteuttaessa sillä aikaa muita leikkejä.

Luontokohteen 2. leikkimisalueet olivat laajalla alueella. Sovitut rajat ja leikkimispaikat oli yhdessä sovittu lasten kanssa esikouluvuoden aikana. Lapset kertoivat mihin menevät leikkimään tai mitä he menevät tekemään. Heihin luotettiin ja he saivat vapaasti toteuttaa suunnitelmiaan. Liikunnan eri taidot näkyivät tässä kohteessa. Lapset jotka hallitsivat kiipeilyn, saivat kiipeillä vapaasti ja hyppiä puista alas. Parkour oli mieluista puuhaa lapselle, joka harrasti sitä myös kotona. Hän sai tehdä sitä myös luontopäivien aikana esikoulussa.

Pilkkiminen oli lapsille mieluista puuhaa. Vaikka saalista ei tällä kertaa tullut, kaikilla luontotutkijoilla oli iloinen mieli. Päiväkodilla lapset laittoivat jäljelle jääneet karpäsen toukat terraarioon. He laittoivat terraarion pohjalle sahanpurua, kostuttivat sen ja lisäsivät sekaan toukat. Ruuaksi laitettiin omenan lohkoja ja herneen versoja. Sitten jäätiin odottamaan toukista kuoriutuvia karpäsiä. Pesän rakentamiseen tarvittavan tiedon lapset etsivät internetistä aikuisen kanssa. Dokumentoin tämän päivän luonto-osuuden valokuvaamalla, havainnoimalla ja kirjoittamalla muistiinpanoja. Muun päivän läpikäymisen lasten kanssa toteutin samalla tavalla kuin edellisenä päivänäkin.

Neljännellä kerralla retkeilimme Luontokohteen 3. ympäristössä. Sinne oli päiväkodilta melko pitkä kävelymatka. Kävelyreitti kulki peltojen viertä ja polkuja pitkin. Välillä ylitimme isojakin oja, jotka olivat sulamassa talven jälkeen. Istahdimme välillä rinkiin kantohangille kuuntelemaan linnun laulua ja lapset saivat ehdottaa, mikä lintu voisi olla kyseessä. Peltojen luona havaitsimme kauempana pellon reunassa kaurisparven. Kauriit olivat majailleet pellon vierellä, ojan varressa. Tutkimme niiden makuupaikkoja, paikalle jäänyttä karvapeitettä, ulosteita ja sorkkien jälkiä. Matkalla oli myös metsän eläinten, lähinnä kauriiden, ruokapaikka ja heille metsään laitettu nuolukivi.

Lapset saivat hyppiä ojissa, mennä vapaasti valitsemiaan reittejä sovittua määränpäättä kohti. Lapset selvästi huolehtivat myös toisistaan. Esimerkiksi ojan yli hypätessä kaveri riensi apuun, jos toinen ei päässyt hyppäämään ojan yli. Perillä oli reilun kokoinen oja, joka virtasi reiluna purona nyt kevättulvan aikaan. Puroon syntyi mielenkiintoisia leikkejä. Lapset rakensivat purjeveneitä kaarnasta ja puupaloista. Sitten he lähettivät niitä eteenpäin virran vietäväksi. Osa lapsista teki lihakaupan. Lahoavista puista sai irrotettua hyvää lihaa. Kepeistä tuli nakkeja ja kävyistä lihapullia. Toiset kiipeilivät metsän puissa. Dokumentointi tapahtui samalla tavoin kuin edellisinä päivinä.

Viidentenä päivänä toteutin yksilölliset haastattelut. Nämä haastattelut olivat selkeästi tutkimuksen monipuolisin ja tutkimuskysymykseen vastauksia antavin vaihe. Ruusuvooren ja Tiittulan (2005) mukaan tutkimuksesta ja haastattelusta tulee antaa lapselle riittävästi tietoa. Lapsella on omat odotukset, millaisesta tilanteesta on kysymys ja mitä siitä seuraa, kun häntä haastatellaan. Lapsi on sosiaalinen toimija ja tunnistaa sosiaalisen vuorovaikutuksen käytäntöjä ja orientoituu tilanteeseen olettamiensa toiminnan seurausten mukaan. Lapsi asettuu tietynlaiseen vuorovaikutukselliseen suhteeseen haastattelutilanteessa, ei pelkästään haastattelijan, vaan myös kuvauksensa kohteen kanssa. Onkin tärkeää kertoa lapselle riittävästi, mistä tutkimuksessa on kyse, mikä on haastattelijan rooli ja mihin lapsen kertomia tietoja käytetään. Jos lapsella ei ole riittävästi tietoa esimerkiksi tutkimuksen luottamuksellisuudesta, hän voi välttää tiettyjen asioiden kertomista. (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 147–148.)

Esikouluikäisen on vaikea keskittyä haastateltavaksi pitkiä aikoja. Haastattelun tulee olla suhteellisen lyhyt. Haastatteluympäristön tulee olla mahdollisimman neutraali, koska lapsi reagoi siihen aikuista voimakkaammin (Hirsjärvi & Hurme 2000, 129–130.) Lapset

tulivat haastatteluun vapaaehtoisesti. Kysyin jokaiselta lapselta erikseen halukkuuden tulla mukaan tutkimukseen. Kuvailin tulevan haastattelutapahtuman. Kerroin lapsille, että heidän kertomat asiat käsitellään nimettöminä ja luotettavasti. Keskustelimme, että heidän kertomiaan asioita ei kerrota tai näytetä muille lapsille tai aikuisille. Tutkimustila oli päiväkodilla oleva viihtyisä ja pieni tila, joka oli hyvin äänieristetty. Keskustelin jokaisen lapsen kanssa yksilöllisesti laatimani haastattelulomakkeen pohjalta, mitä lapset ajattelevat luonnosta? Mitä se merkitsee heille ja miten se näkyy heidän elämässään?

Haastattelun etu on ennen kaikkea joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys, oikaista väärinkäsitys tai selventää ilmausten sanamuotoa ja käydä keskustelua. Kysymykset voidaan myös esittää siinä järjestyksessä kuin tutkija katsoo parhaaksi. Tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 85.) Haastattelussa edettiin lapsen ehdoilla. Siihen laadittu temahaastattelulomake oli tukena, mutta keskustelu eteni lapsilähtöisesti sen mukaan, mistä lapsi halusi kertoa. Keskustelu ohjattiin takaisin aiheeseen tarkentavien lisäkysymysten kautta, jos lapsen kertomus ei pysynyt aiheessa. Samoin haastattelu toteutettiin lapsen kertomien aihepiirien mukaisessa järjestyksessä, ei välttämättä lomakkeen laatiman järjestyksen mukaan. Kysymykset laadittiin ilman käsitteitä siten, että lapsen oli helppo ymmärtää ne. Tarvittaessa kysymyksiä tarkennettiin. Haastattelussa tavoiteltiin sitä, että jokaiselta haastateltavalta saataisiin tutkimusvastauksia mahdollisimman kattavasti.

Haastattelu oli vapaamuotoinen, tilanne rento ja myönteinen. Tutkija oli kiinnostunut lapsen kertomuksista ja ajatuksista ja kuunteli häntä intensiivisesti. Se lisäsi keskustelun miellyttävyyttä ja lapsen viihtyisyyttä, ja sitä, että hän kertoi mielellään omista kokemuksistaan ja ajatuksistaan. Eri lapsilla haastattelut olivat kestoltaan eri mittaisia, koska lapset jaksoivat keskittyä hyvin eri mittaisia aikoja. Haastattelu lopetettiin positiiviseen hetkeen, tietoa ei kerätty väkisin. Vastauksista ei odotettu aikuisen tason vastauksia, vaan lapsen tilanne eteni lapsen maailmassa ja hänen ajatustasollaan. Haastattelun luonne oli keskusteleva.

Laadullisessa tutkimuksessa tiedonkeruun tuloksena saadun aineiston analyysi määrittää sen, milloin aineistoa on kerätty riittävästi. Etukäteen ei voi määritellä, kuinka paljon tai mitä aineistoa kerätään. Aineistoa kerätään sen verran ja niin kauan, että tutkimusongelma ratkeaa ja tutkija ymmärtää ilmiön. (Kananen 2014, 18–19.) Tämän vuoksi olin

päiväkodilla yksilöhaastatteluiden jälkeen vielä yhden päivän, jota en ollut etukäteen suunnitellut, jolloin aineiston analyysi tarkentui, syveni ja sain riittävän sekä mahdollisimman monipuolisen aineiston tutkimustani varten.

Kuudentena päivänä päiväkodilla otin 1-2 lasta kerrallaan mukaani ryhmätilaan, jossa olimme aiemminkin olleet. Lapset lähtivät mielellään katsomaan valokuvia, joita he olivat ottaneet runsaasti koko esikouluvuoden ajalta. Nämä luontokuvat eivät olleet niitä, joita itse otin lasten kanssa luonnossa ollessa. Lapset saivat kertoa kuvista esiin tulevia muistoja ja luontoon liittyviä asioita. Tein tämän dokumentoinnin yhteensä neljälle lapselle. Nauhoitin nämä kerrat. Lapset kertoivat minulle mielellään esikouluvuoden tapahtumista ja luontoretkeistä. Nämä kuvat herättivät lapset kertomaan minulle luontoajatusten sijasta enemmän siitä, millaisilla retkillä he olivat käyneet, mitä he olivat syöneet ja kenen kanssa he olivat leikkineet. He tutkivat myös innokkaasti, mitä vaatteita heillä kuvissa oli päällään. Lisäksi kuvista nousi monia mukavia muistoja, mistä he halusivat kertoa minulle. Tämä oli tutkimuksen toiminnallisen osuuden viimeinen kerta päiväkodilla.

3.6 Luontokokemusten läpikäyminen

Tutkimustiedon keräämisen jälkeen alkoi tutkimusaineiston läpikäyminen ja tulkinta vaihe vaiheelta. Kokosin tiedot yhteen, litteroin haastattelumateriaalin sanatarkasti, jaoin sen teemoittain osiin ja analysoin vastaukset. Analysoin kerätyn tutkimusaineiston heti haastatteluiden jälkeen, jolloin asiat olivat tuoreessa muistissa itselläni. Analysoitava aineisto koostui keskustelurungon pohjalta toteutetuista yksilökeskusteluista ja lasten kuvien pohjalta havainnoimista ryhmäkeskusteluista esikoulupäivien tapahtumista. Lisäksi kokosin luontopäivinä ottamani valokuvat kamerasta ja laitoin koneelle. Analysoitavaan materiaaliin kuuluivat myös päiväkirjamerkinnot, joita olin tehnyt päiväkotipäivien aikana.

Tutkimuksen aineiston keräämisen jälkeen olen tarkastellut sitä useaan kertaan. Litteroitavaa materiaalia olivat nauhoitetut lasten yksilöhaastattelut sekä parityönä tehdyt haastattelut. Kanasen (2010) mukaan laadullisessa tutkimuksessa, esimerkiksi teemahaastattelun avulla kerätyllä materiaalilla pyritään saamaan ymmärrys ilmiöstä. Jos teemahaastattelun teemat on laadittu kattavasti eri kulmilta, kerättyyn aineistoon kätkeytyy ratkaisu.

Tutkijan pitäisi pystyä päättelemään, mitä aineisto haluaa hänelle viestiä. (Kananen 2010, 60–61.) Sen jälkeen olen jakanut tutkimusmateriaalin tulokset aihepiireittäin eri osioihin sen mukaan, miten keskustelurunkokin eteni lasten yksilöhaastatteluissa. Aihepiirit ovat: Luonto, mitä se on? liikunta ja leikki luonnossa, oppiminen luonnossa ja ympäristökasvatus- ja kestävä kehityksen näkökulma. Analysointiin kuuluivat myös ottamani kuvat, joita oli paljon. Poimin aineistosta kuvat, jotka kuvasivat parhaiten lasten luontoajatuksia ja toivat esille heidän luovaa sekä monipuolista toimimistaan luonnossa. Tutkimus on lapsilähtöinen ja aineistossa on pelkästään lasten tuottamaa puhetta. Karsin pois lasten tuottamaa materiaalia, jota ei voi hyödyntää tässä työssä. Kuvamateriaali on myös pelkästään lapsista ja heidän leikeistään otettua.

Haastatteluaineistoihin perustuvissa tutkimuksissa ja erityisesti kvalitatiivisesti suuntautuneissa analyyseissä pyrkimyksenä on päätyä onnistuneisiin tulkintoihin. Samaakin haastattelutekstiä voidaan tulkita monin tavoin ja eri näkökulmista. Haastattelututkimusta lukeva ei saa luettavaksi itse haastattelua, vaan hänen on luotettava tutkijan tulkintaan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 151–152.) Teemojen avulla tutkimusaineiston analyysi helpottui ja selkeytti tutkimuksen lukemista. Analysointia helpotti myös se, että sen aloitti jo tietojenkeruuvaiheessa, jolloin havainnoinnin osuus painottui enemmän.

4 LUONTOKOKEMUKSIA LILU-ESKARISSA

Tässä osiossa käsittelen lasten yksilö- ja ryhmähaastatteluin saamiani opinnäytetyön tutkimustuloksia teemojen avulla. Haastatteluiden tarkoituksena oli vastata tutkimuskysymykseen: Mitä lapset ajattelevat luonnosta ja siellä olemisesta? Haastatteluiden tuloksien pohjalta nousseita teemoja olivat luonto lasten kuvaamana, liikunta ja leikki luonnossa, oppiminen ja tutkiminen luonnossa sekä kestävä kehitys. Lasten vastauksista oli vaikea löytää yhtä tiettyä ydinsanomaa. Yhtäläisyytenä vastauksista kävi kuitenkin ilmi, että lapset kokivat luonnon ja siellä olemisen positiiviseksi. Lasten mielestä metsässä olivat parasta erilaiset leikit, kuten erilaiset rakentelu-, kiipeily-, maja-, kauppa- ja kotileikit. Lapset myös tykkäsivät siitä, että he saivat käyttää tekemisen tukena ja apuna metsässä erilaisia välineitä, kuten sahaa, puukkoa tai köysiä. Vastauksia analysoidessa huomasin, miten rikas ja monipuolinen tietotaito ja monissa leikeissä sekä oppimisessa tarvittava mielikuvitus heille oli kehittynyt luontoon liittyvistä asioista keskustellessa. Rajasin vastauksista pois kaiken sen lasten kertoman, mikä ei liittynyt tähän aiheeseen ja ei siten palvellut tutkimuskysymystä. Työssä olevat kuvat ovat luontopäivistä kuvattuja lasten luontokokemuksia. Kuvatekstit ovat suoria lainauksia lasten kertomista luontoajatuksista.

KUVA 1. ” Saa käyttää puukkoja ja sahoja. Se on kaikkein parhainta siellä. Ja muutenki saa vuolla ja ottaa kaikkia keppejä ja silleen”.

4.1 Luonto lasten kuvaamana

Omatoiminen tutkiminen ja erilaisissa ympäristöissä liikkuminen antavat tilaisuuksia huomata ja oivaltaa monenlaisia asioita. Luonto tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia aistihavaintojen harjoittamiselle. Miltä puunkuori tuntuu? Mitä ääniä kuulet luonnossa, mistä ne tulevat? Haistatko kuusen tuoksun? Paljalla jaloilla kulkeminen nurmikolla, hiekalla tai sammaleella antavat elämyksiä keholle. Kun alkaa tietoisesti tarkkailla luontoa, avautuu kokonaan uudenlainen maailma, jossa on enemmän värejä, tuoksuja ja ääniä kuin aiemmin. Lapsi on kiinnostunut kaikesta ympäristössään. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 22.)

KUVA 2. ”Ihmettelen sitä, miten puita voi olla niin paljon. Puissa voi olla isoja juuria”.

Moni lapsi kuvaili, että luonto on yhtä kuin puut ja metsä. Risut, kävyt ja kepit kuuluivat heidän mielestään olennaisena osana luontoon. Eräs lapsi kertoi, että luonto on paikka, josta löytää aarteita. Luontoa kuvaillessaan suurin osa haastatelluista kertoi ympäristöstä, jossa he esikouluaikana ovat olleet. Suurin osa lapsista kuvaili luonnosta kertoessaan, että siellä on kivaa ja se on mukava paikka. He kokivat luonnon positiivisena leikin ja tutkimisen paikkana. Yksi lapsista kertoi myös nauttivansa luonnossa olemisesta, koska siellä on vapaus. Toinen lapsi kertoi, että luonnossa saa olla rauhassa eikä joku ole komentamassa koko ajan. Ikäviä tai huonoja luontoa kuvaavia asioita ei juurikaan noussut esille.

Eräs kertoi, että vähän rumaa on ne koivut, joissa ei ole lehtiä. Toinen rumaksi kuivailema asia oli muta. Muita negatiivisia luontoa kuvailevia asioita ei tullut esille.

Lahot puut voi kaatua, ku ne on niin lahoja.

Käävät on ihmeellisiä. Niistä voi kuulemma tehdä jotain teetä.

Siellä on aika paljon kivaa.

Paljo puita ja sitte paljo keppejä ja sitte on näkynyt käpyjä ja lehtiä.

Puita, yks koivupuu oli hassussa, pyllistävässä asennossa.

No mun takin taskussa on käpy ja mä teen siitä äitienpäivälahjan. Se metsä antaa aarteita.

Lapset ajattelivat, että luontoon kuuluvat eläimet ja niiden äänet. Yksi lapsista kertoi, että he olivat löytäneet syksyllä puunkaarnalta lepakonpoikasen. He olivat kantaneet lepakon poikasen puun kaarnan päällä puun juurelle. Puussa oli linnunpönttö, johon pieni lepakko oli sitten lentänyt. Muutama lapsista kertoi, että haluaisi itsekin olla metsän eläin, koska eläimet ovat niin taitavia lentämään ja kiipeilemään. Haastateltaville oli kehittynyt laaja eläintuntemus. He osasivat kuvailla, miltä eri eläimet näyttivät ja miten ne ääntelivät.

Ja sitte on erilaisia eläimiä. Oon oppinu mitä eri eläimet syö ja tekee.

Kaikkea sellaista kuten lintujen vihellys.

Sellaista missä on aina paljo eläimiä, vaikkapa peuroja ja pupuja.

Haluaisin olla orava tai apina, koska ne kiipeilee paljon puissa.

No siks määhän ainaki haluaisin olla lintu, että määhän pystyisin aina lentämään.

Kivointa siellä on ainaki kaikki eläimet. Niin ku kaikki öttiäiset ja kasvit.

Koska mää tiijän paljo kasveista, koska mulla on kasvitieteilijän kirja. Ja linnuista tiijän. Mulla on lintutieteilijän kirja myös. Ja mulla on tietokirja. Oon nähny luonnossa kaikenlaisia lintuja, mutta mää oon kyllä kuullu paljo talitiaista.

Eläimet on kaunista.

Puun kolossa voi olla siilen nukkumapaikka.

Lapset myös kuvailivat, että luontoon kuuluu vettä ja ojia. Luontopaikoissa, joissa lapset kävivät päiväkodissa, oli paljon myös ojia. Luontoon kuuluivat heidän mukaansa myös erilaiset kukat, kasvit ja marjat sekä kivet. Lapset myös kertoivat, että luontoa ajatellessa mieleen tulee erilaisia värejä. Värit olivat pääsääntöisesti heidän kuvailuissaan vihreitä ja ruskeita. Muutamat mainitsivat myös sinisen ja valkoisen värin. Yksi lapsista mainitsi myös violetin värin.

Suolla on sellasia ojia, joihin ei kannata mennä, niihin voi upota.

Siellä on kaikkia kasveja ja sen semmoista.

Se muodostuu ainaki vihreestä ja ruskeesta ja vedestä ja puista ja kivistä.

Luonto muodostuu puista ja mustikoista ja kaikesta sellasesta.

Ainaki vihreetä, valkostaki, punasta. Ja kiviäkin eri värisiä.

Tiivistettynä havainnoista ja haastatteluiden tuloksista tutkimus toi enimmäkseen esille lasten myönteisiä kokemuksia luonnosta. Yksittäisiä ikäviä kokemuksia kokeneiden vastauksia lukuun ottamatta luonto oli lasten mielestä kiva paikka ja sinne oli mukava lähteä. Kysymykseen siitä mitä luonto on, lapsilla tuli esille monenlaisia ajatuksia. Lapsilla oli vilkas mielikuvitus ja kertoivat mielellään omia ajatuksiaan. He eivät välttämättä osanneet vastata suoraan kysymykseen, joita heiltä kysyttiin. Tarkentavien kysymysten avulla saatiin kuitenkin palattua takaisin aina luontoaiheeseen, johon vastauksia haluttiin. Kehi-

tysajatuksena nousi esille, miten ympäristö- ja luontokasvatusta voitaisiin lisätä eri päiväkodeissa? Moni päiväkotiki on rakennettu kasvukeskuksiin, joissa pihat ja luonto on mii- nimoitu ympäriltä. Haasteena on se, miten luonto saataisiin kuitenkin näidenkin päiväko- tien lähelle? Tämä päiväkoti oli ihanteellinen ympäristö- ja luontokasvatuksen toteutta- miseen, koska monipuolinen luonto oli vain lyhyen matkan päässä, päiväkodin porttien ulkopuolella.

4.2 Liikunta ja leikki luonnossa

Lapset nauttivat saadessaan liikkua vapaasti. Polku innostaa lasta juoksemaan lujaa. Hä- nellä on kiire katsomaan, mitä kivaa seuraavan nyppylän takana on. Lapsella on halu tut- kia ympäristöään, kiipeillä, pomppia, hyppiä ja seikkailla kaikkialla. Leikki-ikäinen hal- litsee liikkumistaan jo melko hyvin. Lapsen liikkeet ovat sulavia, ja hän osaa yhdistellä eri liikkeitä. Taitojen kehittyessä lapsi nauttii yhä enemmän kiipeilystä ja uskaltaa liikkua rohkeammin ja ketterämmin. Kiipeilyn salliminen antaa lapselle onnistumisen kokemuk- sia ja kehittää hänen motoriikkaansa. (Keisteri-Sipilä 2017, 38–40, 83.) Liikunta ja leikki kuuluivat oleellisena osana päiväkotiryhmän esikouluarkeen. He käyttivät runsaasti mie- likuvitusta leikkien sisältöihin luonto-olosuhteissa.

Tutkimuksessa tuli esille, että metsään ja luontoon mennessä mukaan ei tarvinnut ottaa leluja. Lapset kertoivat, että luonnon lelut riittävät. Luonnossa olevia leluja olivat esimer- kiksi metsästä löytyneet kepit, oksat, kävyt, kivet, sammal ja muut metsän aarteet. Lasten mielestä leluja voi tehdä myös itse metsässä.

KUVA 3. ”Puitten avulla keksii tekemistä ja lelut tulee puusta”.

He kertoivat, että joka kerta luonnossa riittää paljon tekemistä ja erilaisia leikkejä. Muutama lapsista myös kertoi, että luonnossa on leikkiä varten sellaisiakin tavaroita, joita päiväkodin pihasta ei löydy. Esimerkkeinä olivat kepit ja kävyt. Yksi lapsista kertoi, että tyhmintä luonnossa on, koska häntä ei oteta aina leikkiin mukaan.

Seki on kivaa, että ku siellä syksyllä tippuu puista lehet niin niistä lehistä voi tehdä hyviä sänkyjä, niin ku että puujalat, siihen lauta päälle ja siihen lehtiä patjaksi ja lehistä myös tyyny.

No ei tarvi mitään leluja, koska siellä on luonnon leluja.

Ei mulla oo oikeen siellä leluja. Leikitään kepeillä ja käpyillä ja.

Leikissä on vaikka lunta ja käpyi ja lehtiä ja kepejä ja havunneulasii.

Löysin lepakon muotoisen kaarnanpalkan. Sieltä löytyy kaikenlaisia kumma-jaisia.

No esimerkiksi sellanen lihakauppa on kivaa. Vaikka siellä oli se lihakone, joka oli tehty lihasta. Tein sitä lihaa.

Lapset kertoivat leikkivänsä luonnossa paljon erilaisia leikkejä. Havainnoinnin ja haastatteluiden perusteella voi todeta, että luonnossa lapset leikkivät enemmän myös niiden kanssa, joiden kanssa eivät muuten leikkineet esimerkiksi päiväkodilla ollessa. Luonnossa oleminen lisäsi suvaitsevaisuutta ja ennakkoluulottomuutta ryhmäläisten kesken ja he huolehtivat toinen toisistaan. Havainnoinnin perusteella lapset selvästi nauttivat luonnon ja liikunnan vapaudesta. Kaksi lapsista kertoikin, että on kiva, kun luonnossa on niin erilaisia paikkoja ja ei tarvitse olla päiväkodin pihassa.

Hyvä mieli tulee, ku kaikki päästää toisensa leikkiin.

Parasta kun saa rakentaa majoja ja sitte on eväskukkula. Se on paras paikka.

Parasta on majat ja puro. Siellä voi uittaa sellasia pieniä kaarnaveneitä.

On kiva leikkiä kahvilaa. Vaikka piilosta ja hippaa, ja kotista.

Jokainen haastateltavista koki, että luonnossa saa paljon liikuntaa ja pystyy opettelemaan erilaisia liikuntalajeja. Monet haastateltavista tykkäsivät kiipeillä, ja olivatkin oppineet vuoden aikana taitaviksi kiipeilijöiksi. Havainnoinnin perusteella voi todeta, että lapsiin luotettiin kiipeilytaidoissa ja heille annettiin vapautta toteuttaa itseään. Tämä lisäsi heidän itseluottamustaan ja he esittelivät taitojaan mielellään myös havainnoijalle.

KUVA 4. ”Kiva kiipeillä ja jos on hyviä puita niin parkourata niissä, tehä jotain ja hyppii alas”.

Luonnossa ollessa huomasi, miten paljon lapset osasivat motorisia taitoja kiipeillessään, hyppiessään ja suorittaessaan erilaisia temppuratoja luonnon tarjoamista mahdollisuuksista. Näitä olivat esimerkiksi eri kokoiset kivikokoelmat, alamäet ja kaatuneet puunrungot. Havaintona oli myös, että lapsille tuli huomaamattaan paljon erilaista liikuntaa yhden retken aikana. Samoin he juoksivat metsässä paikasta toiseen pitkiä matkoja, mitä he päiväkodin pihassa ollessaan eivät välttämättä tekisi.

Siellä saa juosta niin paljo ku haluaa.

Kiva hyppiä kivillä.

Kävelen ja sitte juoksen. Voi liikkua sivuttain tai takaperin tai tehä kuperkeikkoja.

Ainaki pystyn juokseen siellä aika kovaa, vaikka välillä kaadunki pepulleen.

Tiivistettynä liikunta- ja leikkiteeman osiossa havaittiin, että lapset, jotka eivät luonnostaan olleet kovin liikunnallisia, liikkuvat luonnossa huomaamattaan enemmän. Luonnon avulla liikunnan määrä saatiin runsaaksi ja liikuntalajit monipuolisiksi. Samoin leikeissä

tuli esille niiden runsaus ja mielikuvituksen monipuolinen hyödyntäminen. Oli ilo huomata, miten leikit, joita on leikitty vuosikymmeniä sitten, olivat edelleen voimissaan lasten luontoleikeissä. Kivet, kävyt ja puun eri muodot, sammal, jääpalat, havunneulaset ja lehdet olivat leikkivälineitä eri leikeissä. Lapset etsivät rohkeasti leikkivälineitä kivien alta ja puun juurilta. Näitä mahdollisuuksia ei ole valmiissa pihapiireissä. Luonnossa lapset olivat suvaitsevaisia toisiaan kohtaan ja olivat yhteistyötaitoisia. Tämä tuli esille esimerkiksi tilanteissa, jos toinen kysyi mielipidettä rakentamastaan majasta tai perustamastaan kahvilasta. Samoin leikkeihin otettiin mukaan myös niitä, joiden kanssa muuten ei leikitty niin paljon.

KUVA 5. ”Siellä on vapaus”

4.3 Oppiminen luonnossa

Parikka-Nihdin & Suomelan (2014) mukaan lapsen oppimismotivaation ja keskittymiskyvyn on osoitettu paranevan, kun lapsi voi leikkiä ja toimia mahdollisimman luonnomukaisessa ympäristössä. Kognitiiviset taidot, kuten havaintokyky, luokittelu, tunnistaminen, nimeäminen sekä lapsen muisti, voivat parantua. Lapset innostuvat tekemään havaintoja erityisesti silloin, kun sekä aikuiset että toiset lapset ovat myös kiinnostuneita niistä. On tärkeää, että havaitsemiselle annetaan arjessa tilaa. Ulkona saadaan erilaisia kokemuksia kuin sisällä. Luonnossa lasten kyky hahmottaa syy-seuraussuhteita sekä

kriittiset ajattelutaidot vahvistuvat. Monipuolinen toimintaympäristö tarjoaa mahdollisuuksia erilaisille tavoille oppia. Luonnonmukaiset ympäristöt toimivat terapeuttisina paikkoina ja tuottavat hyvää oloa. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 77.)

KUVA 6. ”Saa rakennella kaikkia puumajoja”.

Tutkittavan ryhmän esikoululaisille annettiin mahdollisuus käyttää luonnossa erilaisia työvälineitä, kuten puukkoja, sahoja ja köysiä lelujen valmistamiseen tai leikkien toteuttamiseen. Pilkkiretkellä lapset saivat myös kairata itse pilkkireiän. Nämä mahdollisuudet olivat selvästi vahvistaneet lasten kädentaitoja ja tuoneet itsevarmuutta heidän tekemiseensä. Havainnoinnin perusteella voi todeta, että keppien vuoleminen tai oksien sahaaminen onnistui lapsilta sujuvasti. Samoin esimerkiksi kaarnaveneiden valmistus kaarnoista ja oksista onnistui taitavasti. Veden äärellä lapset valmistivat kaarnaveneitä ja lähettivät niitä matkaan virran mukana. Kaarnavene-leikissä näkyi yhteistyö. Lapset auttoivat toinen toistaan niiden valmistamisessa. He osasivat myös olla varovaisia veden äärellä, etteivät pudonneet virtaavaan ojaan. Majojen valmistaminen työvälineiden avulla oli lapsille mieluista puuhaa ja siinäkin huomasi, miten he toimivat sujuvasti yhteistyössä kaikkien kanssa.

Saa käyttää puukkoja metsässä, se on parasta ainaki.

Olen oppinut vuolemaan ja sahaamaan.

Kaarnalaivojen osat on kerätty oksien alta. Niitä voi tehdä itse. Se on kivaa.

Oon oppinu rakentamaan omia majoja ja käyny kattoon toisten majoja.

Olen oppinut enemmän sahaamisessa, puukkohommista ja kairaamisessa.

Lapset olivat oppineet vuoden aikana varautumaan eri säihin ja luonnon olosuhteisiin. He olivat lähteneet metsään myös sadekeleillä ja kylmemmillä talvisäillä. Lapset tiesivät, että luontoon on laitettava riittävästi vaatetta, ettei kylmä yllätä. Muutamat lapsista kertoivat, että luontoon on mukava lähteä erilaisissa sääolosuhteissa ja eri vuodenaikoina. Kaksi tutkimukseen osallistuneista lapsista kertoi, ettei haluaisi ulos ja luontoon silloin, kun saataa vettä. Lapset olivat myös oivaltaneet eri vuodenaikoihin liittyviä luonnon merkkejä. Tutkimuksen ajankohta oli kevät ja lapset osasivat taitavasti kertoa, millaisia kevään merkkejä luonnossa parhaillaan näkyy ja mitkä ilmiöt luonnossa liittyvät kevääseen.

Me ollaan rakennettu siellä sellanen sadesuoja tuosta pressusta, ettei me kastuta.

Varahanskoja on hyvä olla repussa.

Evästä ja lämpimiä vaatteita on hyvä ottaa mukaan, mutta lämpimällä keulillä ei ole.

Vesisateella on parasta, koska se tuntuu hauskalta.

Nyt on pikkuisen märkää. Aurinko paistoi silmiin, se sulattaa lumen ja sitten tulee kevät tai kesä. Aurinko sulatti jäätä niin paljon, että mun polvikin upposi veteen.

Oli koiran kakkaa, maata näkyy kun lumi sulaa. Joutsenparvi lenti.

Puista ei tipu lehtiä, niitä ei enää näy puissa. Silmut tulee puihin, ne valmistautuu lehden tuloon.

Haastatteluisissa ja havainnoinnissa tulleiden vastausten perusteella voi todeta, että esikouluryhmä oli oppinut paljon myös tunteiden ilmaisua ja ajatusten kertomista luonnossa ollessaan. He kuvailivat, miten yhdessä tekemisestä tulee hyvä mieli. Lapset myös tykkäsivät siitä, että luonnossa kaikki ovat toisilleen kilttejä. Huomasin, miten lapset puhuivat toisilleen enimmäkseen ystävällisesti. Lapset nimittivät myös näkemiään eläimiä erilaisilla hellittelynimillä ja kertoivat, miten haluaisivat nähdä niitä jokaisella luontoretkellä. Esikouluryhmässä oli opittu paljon luontoon liittyviä tärkeitä taitoja. Lapset tiesivät kasveista ja eläimistä paljon. Kun joku lapsista löysi luonnosta jotain ihmeteltävää, sitä tutkittiin yhdessä lasten ja opettajien kanssa. Nämä hetket vahvistivat selvästi yhteenkuuluvuuden tunnetta ja opettivat lapsille uusia asioita.

Luonnossa tulee hyvä mieli.

Lentävät joutsenet ja hyppivät peurat on kauniita.

On kiva, koska kaikki on siellä niin kilttejä.

Oon oppinu kaikenlaisia taitoja. Elävä puu on pystyssä ja se kasvaa vielä.

No emmää kovin paljo tiijä, mutta kaikki ei tiijä sitä, että Suomen kansallisväri on vihreä, nii sitä mä kerron.

Nautin, että saan olla rauhassa siellä, ettei koko ajan joku oo komentelemassa.

Tiivistetysti voidaan todeta, että luonto- ja metsäretket olivat lapsille luonnollinen tapa oppia uusia asioita. Kädentaidot kehittyivät, koska he saivat käyttää luonnossa erilaisia työvälineitä, kuten puukkoa tai sahaa. Samalla kehittyi itseluottamus. Lapset käyttivät annettuja työkaluja vastuullisesti ja huolellisesti. Havainnoimalla yhdessä vaikkapa kevään merkkejä lapset samalla oppivat yhdistämään niitä teoriatasolle. Esimerkiksi luontoretkellä löytyi muurahaispesä, joka oli heräilemässä eloon talven jälkeen. Sitä yhdessä tarkkailemalla lapset ja kasvattajat miettivät, mitä muurahaisen elämään kuuluu, mitä ne syövät, mitä tekevät tai mihin menevät. Luontopäivän jälkeen lisätietoa etsittiin tarvitta-

essa päiväkodilla kirjoista tai internetistä. Tälläkin tavoin käytäntö yhdistyi teoriaan. Opetuksen siirtäminen luontoon näytti olevan mielekäästä lapsille, koska he pystyivät samalla tarkkailemaan luonnon merkkejä ja heidän ei tarvinnut istua sisällä luokkatilassa. Lapsilähtöisestä näkökulmasta katsoen heidän osallisuutta tuettiin ja toteutettiin eri tilanteissa mahdollisimman paljon.

4.4 Kestävä kehitys

Lapsille oli selvää, että elävistä puista ei saa taittaa oksia tai repiä kaarnaa. Samoin he tiesivät, että luonto pidetään siistinä. He olivat selvästi omaksuneet ympäristökasvatuksen ja kestävän kehityksen periaatteet sekä luonnonsuojelun tärkeyden. Parikka-Nihdin (2013) mukaan luonto oppimisympäristönä mahdollistaa eri orientaatio- ja sisältöalueiden eheyttämisen ja liittää lapsen kasvuun kestävän kehityksen, ympäristökasvatuksen, terveystieteiden ja yhteisöllisyyden ulottuvuuden. Luonnossa kulkiessa ja arjen valintoja pohdittaessa lapsi kokee voimaantumista ja osallisuutta sekä oppii vastuuta, joka kantaa tulevaisuuteen. (Parikka-Nihti 2013, 55.)

KUVA 7. ”Oon oppinu, että puut elää”.

Luonnon siistinä pitäminen oli jokaiselle lapselle itsestänselvyys. Eväshetket, joita lapset pitivät tärkeinä, olivat heidän kertomuksissaan usein esimerkkinä, miten luontoa voi

pitää siistinä. Haastatteluun osallistuneet kertoivat, että voivat suojella luontoa keräämällä kaikki eväistä tulleet roskat reppuun ja viemällä ne luonnosta pois. Pari lapsista kertoi myös, että on tärkeää kerätä kaikki näkemänsä roskat pois luonnosta siksi, että eläimet eivät syö niitä ja siten vahingoita itseään. Haastatteluiden ja havainnoimisen perusteella voi todeta, että vastuullisuus luonnon siisteydestä oli jokaiselle lapselle tärkeää.

Me laitetaan roskat eväsrasiaan ja tuodaan eskarille roskiin. Se on luonnonsuojelua. Koska yhen linnun maha oli haljennut, ku sillä oli niin paljon roskia mahassa.

Me siivotaan ja heitetään roskat roskiin ja jos niitä jotakin hienoja on, niin ne laitetaan talteen. Ei heitetä mitään maahan.

Koska muuten eläimet voi kuolla, ku ne syö roskia, jota me ollaan sinne jätetty.

Luonnon suojelemiseen liittyi myös usean lapsen vastaus, että eläviä puita ei saa vaurioittaa. Heidän mukaansa niitä ei saa sahata, eikä niiden oksia saa katkaista. Heikoissa, vasta kasvavissa puissa ei lasten mielestä ole hyvä edes kiipeillä. Lasten mukaan elävä puu on sellainen, joka on pystyssä ja kasvaa vielä. Samoin eläimien suojelemisesta tuli yhteneväisiä vastauksia. Lapsille oli selvää, että eläinten koteja ei saa rikkoa, eikä yhdellekään eläimelle saa tehdä pahaa. Eläimistä oli tullut heille tosi tärkeitä ja he toivoivat näkevänsä niitä joka retkellä.

Joo. Sen takia mä just sanon niille kaikille, että ei hakkaa sillä puukolla eikä niillä sahaa mitään elävää puuta. Se on mulle sen takia tosi tärkeä, koska karhut on söppäniä ja muutenki.

Eläimiä pitää muutenki suojella, että jos löytää, että joku puu vaikka on kaatunut sen päälle ja se vielä elää, niin jos jaksaa, nii voi vaikka nostaa sen puun pois siitä sen eläimen päältä. Pidetään kaikesta huolta, mitä me nähdään siellä luonnossa.

Yhteisöllisyyttä ja vastuuntuntoa osoitti se, että lapset pitivät toisistaan huolta. He auttoivat apua tarvitsevaa. Lapset myös kokivat, että auttamisesta tuli hyvä mieli. Havainnoin

luontoretkellä, kuinka märkiä kevätöjia ylittäessämme toiset lapset autoivat, jos toinen ei päässyt ojan yli omin neuvoin. Sivusta katsoessa ja lasten kertoman perusteella voi todeta, että he olivat oppineet auttamaan toinen toistaan eri tilanteissa. Se tuli keskusteluissa selkeästi esille.

Oon tarvinnu apua ainaki sillon, ku mää jäin sinne ojaan. Tuntu hyvältä, ku toinen tuli auttamaan.

Oon auttanu toista, ku me mentiin toista reittiä, ja se meinas kiepsahtaa siitä puusta ojaan, nii mää autoin sitä. Äkkiä mää hyppäsin sinne toiselle puolelle ja otin sen sieltä. Siitä tuli hyvä mieli.

Tiivistetysti lasten vastuusta luontoa ja toisiaan kohtaan voidaan todeta, että se näyttäytyi tämän tutkimuksen valossa pitkälle kehittyneenä ja hienosti toimivana. Vastuullisuuden opetuksessa kasvattajan rooli on tärkeä, mutta havaintona voidaan myös todeta, että kun lapsille annetaan vastuuta, he oppivat käyttämään sitä. Lapsiin täytyy luottaa, jolloin he itsekin oppivat luottamaan itseensä ja toimivat vastuuntuntoisesti. Tämä osuus oli onnistunut tutkittavassa ryhmässä. Yhtään roskaa ei näkynyt luonnossa leikkien jälkeen. Kettään ei jätetty yksin luontopäivien aikana. Metsän eläimiä ja niiden koteja kunnioitettiin.

KUVA 8. ”Autetaan toista. Tulee hyvä mieli siitä, että siellä saa tehdä kaikenlaista yhdessä”.

Metsä tukee lapsen omatoimisuutta ja vastaa esikouluikäisen liikunnan tarpeeseen. Aistien kehittymisen kannalta metsäympäristö on korvaamaton. Lapselle riittää lähimetsä. Lapsuuden luontokokemukset juurtuvat syvälle. Ne jättävät kehoon jäljen ja tiedon, josta

on apua myöhemmin oppimisessa. Opitusta rakentuu kokonaisuus, johon on oma suhde. Aikuinen opettaa parhaiten omalla asenteellaan. Aito kiinnostus ja ihmettely välittyvät lapselle ja ne ovat tärkeä pohja oppimiselle. Muurahaisten kulkureittien ja ahkeruuden ihmettelemisen avulla opitaan tärkeitä taitoja, kunnioitusta ja luonnonsuojelua. (Lautela 2011, 50.)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tarkastella lasten ajatuksia luonnosta jyvaskyläläisessä päiväkodissa. Tarkastelun kohteena olivat liikunta-luontopainotteisen esikouluryhmän lapset. Tässä luvussa tuon esille teorian ja tutkimusten kautta tekemiäni päätelmiä siitä, mitä lapset ajattelevat luonnosta ja millaisia ajatuksia lapsilla tulee luonnosta esille. Tarkastelen myös, miten aikuisen ja lapsen ajatukset eroavat toisistaan luontoajatuksista kerroessa. Lisäksi esittelen päätelmiä myös kestävän kehityksen pohjalta. Pohdin myös luontokasvatuksen mahdollisuuksia sekä haasteita päiväkodissa.

Pieni kävelylenkkikin luonnossa ja metsäpolulla saa aikaan monia positiivisia ja itsetuntoa vahvistavia vaikutuksia. Luonnossa keskittymiskyky paranee, yhteisöllisyys lisääntyy, väsymyksen, alakuloisuuden ja turhautuneisuuden tunteet vähenevät, onnellisuus ja hyvän olon tunne vahvistuvat. (Keisteri-Sipilä 2017, 21–22.) Tämän tutkimuksen toimintaympäristö oli monipuolinen ja runsas ympäristö- ja luontokasvatuksen toteuttamista varten. Ympäristössä oli lehti-, havu- ja sekametsää, hakkuuaukioita, peltomaisemaa, lampia, niittyjä ja oja. Voidaan todeta, että luontopainotteinen esikouluryhmä oli kokonaisuudessaan positiivisesti ja motivoituneesti ympäristö- ja luontokasvatukseen suhtautuva ja sen oppimisympäristöön, opetukseen ja kokemuksiin innokkaasti orientoitunut. Vielä keväälläkin he lähtivät luontoon mielellään ja nauttivat siellä olemisesta.

Tässä iässä lapset ovat taitavia ja nopeita oppimaan uusia taitoja. Heidän kanssaan voi kokeilla tarkkuusheittoa kävyillä, tasapainoilua, linnunlaulun kuuntelua ja ötököiden etsintää. Kavereiden kanssa metsässä syntyy mitä mukavampia seikkailu- ja mielikuvitusleikkejä. Esikouluikäisillä on vilkas mielikuvitus. Lapset nauttivatkin kuvittelu- ja rooli-leikeistä. Mielikuvitus on tärkeä luovuuden lähde, joka voi joskus aiheuttaa pelkoakin. Luovassa leikissä ei ole oikeaa ja väärää tapaa. Mielikuvitusleikissä irrotellaan ja hullutellaan. Niissä ei tarvitse kilpailla. Tällaiset leikit rikastuttavat lapsen sisäistä mielikuvitusmaailmaa. (Keisteri-Sipilä 2017, 41–42.) Leikin osa-alueessa voidaan todeta, että teoria ja tutkimustulokset ovat yhteneväiset. Luonto leikin mahdollistajana nousi kaikkien lasten ajatuksista tärkeäksi. Luovuutta ja mielikuvitusta oli lasten leikeissä runsaasti. Luonnosta löytyi paljon erilaisia ruokalajeja kahvila- ja kotileikkiin. Astioiksi sopivat erilaiset kepit ja kaarnanpalat, siivousvälineitä olivat kuusenhavut ja rahoina maasta löytyvät puiden lehdet. Ravintoloissa ja kaupoissa oli tarvittaessa mielikuvitusasiakkaita, jos

ostajia ei muuten ollut leikissä mukana. Lapsilla ei ollut tylsää. He keksivät uutta ja erilaista tekemistä tai toistivat vanhoja leikkejä toiminnassaan. Tutkimuksen valossa voidaan todeta, että lasten maailma oli rikas ja monipuolinen.

Lapsi ajattelee hyvin eri tavalla luonnosta kuin aikuinen. Lapsi ajattelee, että luonto on itsestäänselvyys, eikä välttämättä kiinnitä siihen erityisemmin huomiota. Lapsi elää kaikkien aistiensa kautta hetkessä ja nauttii kokonaisuudesta. Hän kiinnittää usein aivan eri asioihin huomiota kuin aikuinen. Tutkimuskysymykseen, mitä ajattelet luonnosta, oli monen lapsen hankala suoraan vastata. Esimerkiksi kuvia katsellessamme lapsille oli tärkeää havainnoida, ketä oli kuvassa, millaisia ilmeitä heillä oli, millaiset vaatteet heillä oli päällä ja muistelivat, mitä he siinä olivat tehneet ja oliko ollut mukavaa. Lapset eivät spontaanisti ihmetelleet esimerkiksi, että onpa ihania puita tai kaunis, soliseva puro tai upeita kukkia. Heidän mielestään ne vain kuuluvat asiaan ja sillä selvä.

Luontoon liittyvät kysymykset vaativat yleensä tarkentavia lisäkysymyksiä. Kun aikuinen ajattelee, että luonto on rauhoittumista, linnun laulua, kaunista metsää ja maisemaa, vettä, taivasta, pilviä, aurinkoa ja erilaisia eläimiä, kukkia, rentoutumista ja hiljaisuutta, lapsi ei osaa analysoida luontoa välttämättä tällä tavalla. Tutkimuksen lapsilähtöisyys antaa lisää näkökulmia varhaiskasvatukseen. Tutkimuksen vastaajina olivat lapset, jolloin heidän äänensä saatiin hyvin kuuluviin. Tarkentavien kysymysten ja aiheeseen johdatte- lun avulla vastaukset muodostuivat monipuolisiksi ja tutkimuskysymystä palveleviksi. Ruusuvuori ja Tiittula (2005) kertovat, että lapsen haastattelu on vuorovaikutuksellinen tilanne, jossa niin haastattelija kuin lapsikin tuottavat keskustelun sisällöt. Ei voida olettaa, että tutkimus voisi tuoda esiin ja kuulla lapsen äänen sellaisenaan. Sen sijaan tutkimustilanne ja haastattelija muovaavat lapsen ääntä, ja haastattelun esiin tuomat kokemukset ovat haastattelijan ja lapsen yhdessä tuottamaa todellisuutta. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 162.)

Yksilöhaastattelut olivat tarkempia ja antoivat enemmän tietoa. Pareittain tehdyt haastattelut menivät helposti leikiksi. Haastateltavat ajautuivat asian viereen ja tuokio meni enemmän keskinäiseksi leikiksi.

Olisin halunnut tutkimustuloksiini vielä enemmän ja laajemmin lasten ajatuksia luonnosta ja siihen liittyvistä erilaisista asioista. Lapsi elää kuitenkin hetkessä ja haastattelu-

tilanteessa huomasi, miten asiat liittyivät sen hetken ja päivän tapahtumiin. Lisäksi tutkimuksen tekeminen sijoittui keväälle, jolloin esikoulu oli loppusuoralla. Tässä oli hyvä ja huono puoli. Toisaalta lapset olivat oppineet paljon uusia asioita ja pystyivät tuomaan tutkimukseen enemmän aineistoa. Toisaalta he olivat keväällä jo väsyneitä eikä tutkimukseen keskittyminen ollut optimaalisinta.

Keskustelurungon laatimiseen olisi voinut käyttää vielä enemmän aikaa, jolloin ehkä olisi ollut enemmän valmiita kysymyksiä aiheen johdattelemiseen ja eri asioiden avaamiseen? Se ei olisi välttämättä kuitenkaan auttanut, koska jokainen keskustelu eteni yksilöllisesti ja tilannekohtaisesti, jolloin piti pystyä toimimaan hetkessä ja pystyä pitämään lapsen mielenkiinto aiheessa sekä lisäkysymysten avulla tarvittaessa saada tutkimustietoa syntymään. Toisaalta jokainen lapsi oli tutkimustilanteessa mielellään ja he olisivat viihtyneet tilassa pitempäänkin. Se osoitti heidän mielenkiintoaan tutkimusta kohtaan. Vuorovaikutussuhde oli muodostunut hyvin tutkijan ja tutkittavan välillä, koska se oli avoin, lämmin ja lasta kohtaan luottamusta herättävä.

Tutkimuksen esikouluryhmässä toteutettiin tutkivan oppimisen mallia. Asioita lähestyttiin lapsen oman tekemisen, yhdessä tutkimisen ja keskustelemisen, kyselemisen, kokeilemisen, sekä tiedon keruun avulla. Vartiainen (2018, 42) mukaan tutkiva lähestymistapa asioihin on lapsilähtöistä ja tavoitteellista toimintaa, jossa lapset yksin tai ryhmässä tutkivat ilmiöitä ja tekevät keräämästään aineistosta päätelmiä. Lasten toimintaa ohjaa henkilö, joka avustaa tutkimuksen kaikissa vaiheissa, kuten kysymysten asettelussa, tutkimusasetelman suunnittelussa ja päätelmien kiteyttämisessä. Aikuisen ohjaus ja tuki on välttämätöntä varhaisessa tiedekasvatuksessa, jotta lasten ensimmäiset käsitykset maailman toiminnasta olisivat oikeansuuntaisia. Tutkiva lähestymistapa on suositeltavaa luonnontieteiden oppimisessa kaikissa ikäryhmissä ja etenkin pienten lasten luonnontieteiden opiskelussa. (Vartiainen 2018, 42.) Tutkittavan ryhmän lapsien ajatuksia luonnosta voidaan pitää monipuolisina ja runsaina. Ympäristö- ja luontokasvatuksen ansiosta he olivat oppineet monia tärkeitä taitoja, joita voivat hyödyntää koko elämänsä ajan.

Hirvosen (2011) mukaan seikkailulliset ympäristöt tai leikit ovat oppimisen aarresaittoja. Riskileikkien tärkein motivoiva tekijä on miellyttävä, kohonnut havaitsemisen tila, johon leikki saattaa lapset. Siihen sisältyy riskin- ja vaaranhallinnan innostusta ja iloa sekä myös jännitystä äärirajalla toimimisesta, pelon ja vaaran läheisyydestä. Riskileikeissä etuna

ovat hauskuuden lisäksi tiedolliset ja tunne-elämän oppimiskokemukset sekä tuki sosiaaliselle ja fyysiselle kehitykselle. Riskikasvatus ei jätä lasta yksin tai tee hänen oloaan turvattomaksi. Se haluaa antaa lapselle tilaa oppia joustavasti, kehittyä ja kasvaa omiin mahdollisuuksiinsa. Luonto on tähän oivallinen paikka, koska luonnontilassa kohtaa maiseman, eläviä asioita, värien runsautta, elementtejä ja materiaaleja, jotka muotoutuvat istuimiksi, piilopaikoiksi ja suojuksi, ja joita voi käyttää mitä mielikuvituksellisimmilla tavoilla. Riskialtis on aloitettava asteittain ja turvallisesti aikuisen valvonnassa. Turvallisuutta kannattaa opettaa, mutta sitä ei pidä korostaa liikaa. Sen sijaan tarkkaavaisuuteen on hyvä kehottaa lasta pelottelematta. (Hirvonen 2011, 131–134, 139, 145.) Tämä näkyi myös tutkimuksen esikouluryhmässä. Luonto on riskejäkin sisältävä ympäristö, koska siellä ei olla tietyllä alueella tai tiettyjen lelujen tai kiipeilytelineiden luona. Luonnossa on spontaaneja, ennalta suunnittelemattomia paikkoja, joissa tarvitaan rohkeutta heittäytyä ja uskallusta kokeilla jopa yli omien rajojen. Lapsille oli annettu turvallisissa, opettajien valvomissa tilanteissa vapautta kokeilla rohkeasti asteittain omia taitojaan ja ottaa riskejäkin eri tehtävistä suoriutuessaan. Näitä taitoja olivat mm. kiipeily puissa, vuoleminen puukolla tai sahaaminen. Riskien ottamisessa oli huomioitu niiden kohtuullisuus ja turvallisuus. Kokeilemisen kautta opitut taidot olivat selkeästi lisänneet lasten itseluottamusta ja tietoisuutta omista taidoistaan. He uskalsivat rohkeasti myös kokeilla osaamisensa rajoilla olevia taitoja, kuten ison ojan yli hyppäämistä tai kairan käyttämistä avantoaukkoa tehtäessä.

Vaikuttavaa lilu-ryhmässä oli huomata, miten lapset saivat hyvää esimerkkiä opettajilta, joiden opetusideologia ja asenne olivat lapsia ja luontoa kohtaan positiivisia ja kunnioitavia. Ongelmakohdat hoidettiin keskustelemalla. Lasta ei pakotettu mihinkään vaan hän sai itse valita, osallistuuko yhteiseen tekemiseen. Lasten osallisuutta tuettiin. Heille annettiin sopivasti vastuullisia tehtäviä. Esimerkiksi lapset saivat kantaa tablettitietokonetta mukanaan metsäpolulla valokuvaamista varten. Lapset kantoivat sitä vastuullisesti, kun heidän selviytymiseensä luotettiin. Vastuullisuutta osoitti myös se, että luontoon lähtiessä lapsilta ei kysytty, kävivätkö kaikki vessassa tai laittoivatko lapset villasukat. Kaikki tiesivät yhteiset, luontoon lähtemiseen liittyvät säännöt. Lasten kanssa oli käyty nämä asiat läpi. Lapsen omaa vastuullisuutta oli, että jos toisena päivänä puuttui villasukat tai eväät, hän todennäköisesti muistaisi ne seuraavalla kerralla. Tästä voidaan päätellä, että esikouluopetusta kannattaa toteuttaa luontoympäristössä mahdollisimman laajasti, koska siellä

lapsen luovuutta ja taitoja voidaan hyödyntää yksilöllisesti ja monipuolisesti. Luonto tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden monipuolisille leikeille, luovuudelle, hiljaisuudelle ja tutkimiselle. Luonnossa ja luontoon lähtiessä lapset oppivat ottamaan vastuuta ja huolehtimaan toinen toisistaan. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että lapset kokivat luonnon voimaannuttavana, positiivisena ja kauniina kasvuympäristönä.

Kestävän kehityksen kasvatuksen tulee pohjautua leikkiin ja leikinomaiseen toimintaan. Lapsen tulee saada leikkiä luonnossa vapaasti. Leikin kautta lapsi oppii kokemusten, havaintojen ja aistien kautta. Leikkiessä oppii luovaa, oivaltavaa ja soveltavaa ajattelua ja toimintaa. Leikkiessään lapset harjoittelevat kommunikointitaitoja, tiedon jakamista, keskittymistä ja tiimityötä. Näitä taitoja kestävän kehityksen toimijoilla tulee olla. Varhaiskasvatus itsessään on kestävä kehitys. Se ylläpitää lapsen osallisuutta ja kasvattaa kohti kestävä kehitys. (Parikka-Nihti 2011, 9–10.) Tutkimuksessa ilmeni, miten lapset oivalsivat kestävän kehityksen asioita leikkiessään. He kommunikoivat keskenään ja miettivät yhdessä ratkaisuja vaikkapa siihen, miten majan seinät saadaan parhaiten pysymään pystyssä ilman nauvoja tai ilman, että elävistä puista otetaan siihen oksia tukemaan.

Ympäristö- ja luontokasvatuksen mahdollisuuksia päiväkodissa on paljon. Tässä ryhmässä etuna oli se, että opettajat olivat itse aiheesta innostuneita ja he olivat motivoituneita toimimaan luontopainotteisesti. He olivat luoneet luottamussuhteen lapsiin ja opettelleet tuntemaan lasten taitotason, minkä vuoksi pystyivät antamaan lapsille paljon vapautta. Se vaatii opettajilta myös rohkeutta. Luontopainotteinen opetus vaatiikin opettajalta, että hän on itse kiinnostunut aiheesta ja toimii näin positiivisena esimerkkinä lapsille. Tämä on etu myös siksi, että luontokasvatuksesta saadaan mahdollisimman monipuolista ja lapsille mielekästä. Lapsen osallisuuden tukeminen ja tutkivan oppimisen käyttäminen oppimismenetelmänä ovat tärkeitä, jotta lapsi itse kokemalla ja ryhmä yhdessä opettajan johdolla miettimällä oppisivat monipuolisesti erilaisia asioita. Oppimista tukee myös valokuvadokumentoinnin hyödyntäminen, jota tutkittavan ryhmän. Lasten ottamat luontovalokuvat kertovat siitä, mitä lapset kokevat tärkeiksi ja mielenkiintoisiksi oppimisen asioiksi. Päiväkodissa, jossa tutkimus toteutettiin, etuna oli myös luonnon läheisyys ja monipuolisuus. Luontoon oli helppo lähteä eikä kokemuksiin kyllästynyt, kun ympäristö vaihteli. Haasteita luontopainotteisuuden toteutumiselle onkin kaupunkilähi-

öissä olevissa päiväkodeissa, joissa luonto on viety kävelymatkan ulottumattomiin. Haasteeksi muodostuu myös se, jos opettajat itse eivät ole innostuneita lähtemään luontoon ja toteuttamaan luontopainotteista esikouluopetusta.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi kesti syksystä 2017 syksyyn 2018 asti. Opinnäytetyön aihe, lasten luontoajatukset, nousi kiinnostukseni kohteeksi, kun kuulin liikunta-luontopainotteista esikouluryhmästä. Otin yhteyttä tämän ryhmän lastentarhaopettajaan. Hänen kanssaan keskusteltuamme aihe rajautui lopulliseen muotoonsa. Opinnäytetyö oli lapsilähtöinen ja ajatuksena oli saada työhön lasten ajatuksia ja heidän luonnosta saamiaan oppimisen kokemuksia. Minulle oli alusta asti selvää, että haluan kuulla nimenomaan lasten ääniä tutkimuksessani. Päädyin siihen, että dokumentoin heidän luontopäiviään olemalla päiväkodin arjessa mukana, kirjoittamalla muistiinpanoja, valokuvaamalla tapahtumia esikoulupäivistä, haastattelemalla lapsia valokuvien pohjalta ja sen lisäksi toteuttamalla yksilöhaastattelut. Lasten haastatteleminen oli haastavaa. Välillä mietinkin, saavutinko tutkimuskysymykselle asetetun tavoitteen. Tutkimusvastausten analysointivaiheen jälkeen huomasin kuitenkin ilokseni, että saavutin tavoitteen ja sain riittävästi tutkimusvastauksia. Tutkimustulokset osoittavat, että luonto voimaannuttaa ja edistää lasten oppimista monella tavalla.

Opinnäytetyössäni tarkastelin sitä, mitä lapset ajattelevat luonnosta. Teoriapohjaa kootessani perehdyin moniin aiheeseen liittyviin teoksiin. Huomasin, että aiheesta löytyy tuoretta teoria- ja tutkimustietoa ja aihetta tutkitaan ja sen merkitystä korostetaan koko ajan enemmän. Aiheen mielenkiinnon vuoksi oli vaikea rajata, mitä ottaa opinnäytetyöhön mukaan. Rajasin tiedon kuitenkin ympäristö- ja luontokasvatuksen ympärille, johon esikouluryhmän luontokokemuksetkin liittyivät esikoulupäivien aikana. Liikuntaan liittyvän teorian tiedon jätin minimiin laajuuden rajaamiseksi. Otin mukaan myös pari oppimisen menetelmää, koska niitä oli käytetty myös päiväkodin oppimismenetelminä. Teoriatietoon perehtyminen lisäsi omaa oppimistani ja laajensi omaa ajatusmaailmaani ja suhtautumistani luontoon. Olen huomannut, että tutkimuksen tekemisen jälkeen olen kiinnostunut yhä enemmän luontoaiheisista artikkeleista lehdissä ja sosiaalisessa mediassa, sekä alkanut hankkia lasten luontokirjallisuutta, jota pystyn mahdollisesti hyödyntämään tulevassa työssäni. Luonto, joka on ollut aina itselleni merkittävä rentoutumisen, rauhoittumisen ja liikkumisen paikka, on tullut minulle entistä tärkeämmäksi. Kerron mielellään myös muille sen voimaannuttavista vaikutuksista, sekä siitä, miten tärkeää on toimia kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti.

Sain havainnoinnin ja haastatteluiden avulla paljon tärkeää tietoa lasten luontoajatuksista. Jatkossa olisi tärkeää kiinnittää vielä enemmän huomiota siihen, miten haastattelut kannattaa toteuttaa, jotta niistä saa mahdollisimman monipuolisesti tietoa. Lasten aiheeseen keskittyminen ja ajatuksella kysymyksiin vastaaminen vaatii rauhallisen ja häiriöttömän tilan. Lisäksi kysymysten laadinta kannattaa tehdä huolella, koska lapset tarvitsevat täydentäviä kysymyksiä ja aiheeseen takaisin johdattelua, jotta saadaan mahdollisimman paljon täsmällisiä vastauksia aiheesta. Tutkimuksessa käytetty nauhoitus oli hyvä tallennusmenetelmä, koska se oli huomaamaton ja sen avulla vastaukset saatiin juuri sellaisina, kuin lapset asiat kertoivat. Haastattelutilanteet olivat myös tutkijalle hyödyllisiä oppimisen paikkoja. Niiden avulla pystyi reflektoimaan omaa toimintaa ja kehittämään itseään. Huomasin, että olen haastattelijana luonteva ja turvallinen aikuinen, jolle lapsen on helppo kertoa asioita ja ajatuksia. Positiivisen kokemuksekokonaisuuden myötä on mukava ajatella tekevänsä mahdollisesti tällaista lasten haastattelemista joskus myös uudelleen sosionomin työssä.

Simojoen (2018) mukaan ilmastonmuutoksen eteen täytyy toimia jokaisen aktiivisesti viimeistään nyt. Lasten tulevaisuus tulee turvata. Kansainvälisen ilmastopaneelin (IPCC) mukaan lämpenemisen seuraukset tulevat aiemmin ja rajumpina kuin aiemmin on ennustettu. Tilanteen hallintaa ei kuitenkaan ole vielä menetetty, jos luontoa säästävät ja etenkin hiilidioksidipäästöjä vähentävät toimet käynnistetään aktiivisesti lähivuosina. (Simojoki 2018, 18.) Opinnäytetyöni myötä vahvistui käsitys siitä, kuinka tärkeää lasten on omaksua luontotietämystä. Luonto- ja ympäristökasvatus on tärkeää aloittaa mahdollisimman varhain, koska lapsen käsitykset luonnosta muodostuvat jo varhaisella iällä. Lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä myönteisten kokemusten kautta. Varhaiskasvatuksen lisäksi on tärkeää, että vanhemmat omaksuvat luonnon merkityksen lapsensa kasvulle ja kehitykselle. Luonnonsuojelun ja kestävä kehityksen periaatteet tulee olla riittävästi esillä sekä varhaiskasvatuksessa että kotona, jolloin kasvavan lapsen on helpompi omaksua ne ja toimia aikuisen antaman esimerkin mukaan. Kuten johdannossa kerrottiin pienetkin teot ympäristömme parhaaksi ovat suuria, ja niihin tarvitaan panostusta jokaiselta.

Opinnäytetyössäni huomioitiin sen luotettavuus ja eettisyys. Tutkimuksen luotettavuusmittareina olivat reliabiliteetti ja validiteetti. Tutkimustietoni perustui yhteen esiopetusryhmään, joten keräsin luotettavaa tietoa kyseisestä ryhmästä ja heidän tilanteestaan.

Koska tutkimus oli lapsilähtöinen, keräsin pelkästään lapsilta esiin tullutta tutkimustietoa. Käsittelin aineiston niin, että kyseisen päiväkodin oikea nimi tai tutkimukseen osallistuneiden nimet eivät tulleet esille. Luontokohteiden oikeat nimet muutin numeroiksi, jolloin kohteita ei voinut tunnistaa ja tutkimuksen luotettavuus varmistui myös sitä kautta. Opinnäytetyöni luotettavuutta ja tiedon ajantasaisuutta lisäsi se, että pyrin käyttämään opinnäytetyössäni mahdollisimman paljon tuoretta teoria- ja tutkimustietoa. Kyselylomakkeessa ja haastattelussa periaatteena oli esittää kysymyksiä mahdollisimman lapsilähtöisesti ja avoimesti, ohjailematta vastaajaa. Tutkimusaineistona olivat esikoululaisten omat kokemukset ja ajatukset, tutkittavana kohteena eivät olleet työntekijöiden havainnot ryhmästä ja aihepiiristä yleisesti. Haastattelut analysoitiin nimettöminä ja lapset eivät olleet millään tavoin tunnistettavissa tuloksista. Lupalomakkeessa kysyttiin myös kuvauslupa, jossa periaatteena oli, että lasten henkilöllisyys ei ollut tunnistettavissa. Haastattelulomakkeet sekä kuvamateriaali hävitettiin asianmukaisesti analysointivaiheen jälkeen. Tutkimustulosten luottamuksellisuus käytiin läpi myös esikouluryhmän henkilökunnan kanssa.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää, mitä lapset ajattelevat luonnosta? Tutkimuksen kautta sain kattavan ja monipuolisen, lapsilähtöisen kuvan siitä, mitä luonto tarkoittaa tutkimuksessa mukana olleiden lasten elämässä, mitä se merkitsee heille ja miten se näkyy heidän toiminnassaan. Tutkimus osoitti, että luonnosta vieraantumista vähentää, että siellä vietetään mahdollisimman paljon aikaa pienestä pitäen. Tutkimuksen avulla selvisi myös, että ympäristö- ja luontokasvatus on hyödyllistä ja luovaa, kun se tapahtuu luontoympäristössä. Tutkiva oppiminen on hyvä menetelmä luontokasvatuksen toteuttamisessa. Samoin dokumentointi esimerkiksi valokuvaamalla tuo asiat ja kokemukset vielä elävimmiksi ja myöhemmin hyödynnettäviksi. Tutkimuksen esikouluryhmä oli hyvä esimerkki siitä, miten esiopetus oli lapselle osallistavaa, elämyksellistä ja iloista toimintaa luonnossa liikkumisen, leikin ja tutkimisen keinoin. Luonnonsuojeluun ja ilmastonmuutokseen liittyvät asiat olivat esillä ja metsän sekä luonnon kunnioittaminen olivat toiminnassa tärkeitä periaatteita.

Valtakunnallisesti ja kunnallisen tason varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmissa on kiinnitetty enemmän huomiota luonnossa liikkumiseen ja liikuntaan sekä kestäväan kehitykseen. Luontopainotteisten toimintaympäristöjen ja siihen liittyvän pedagogiikan lisääntymisen vuoksi uskon, että saamani tutkimustieto on soveltaen siirrettävissä muihin

esiopetusryhmiin Suomessa. Kasvatushenkilökunnan olisi hyvä hyödyntää verkostojaan ja eri alojen ammattilaisia ympäristö- ja luontokasvatuksessa. Kasvavan tietomäärän pysyminen hallitsemaan paremmin ja hyödyntämään sekä laajentamaan monipuolisesti aiheeseen liittyvää osaamista ja tietoa yhdessä toisten kanssa. Uskon, että jatkossa aiheesta ja opinnäytetyöstä hyötyvät itseni lisäksi lasten vanhemmat, päiväkodin työntekijät ja muut varhaiskasvatuksen alalla työskentelevät. Aihetta on tutkittu vuosien varrella, mutta luonnon merkitystä ja kestävästä kehityksestä korostetaan kasvatuksessa, liikkumisessa ja lapsen kehityksessä koko ajan enemmän. Siksi aihe on tärkeä, ajankohtainen ja kiinnostava. Lisäksi lapsilähtöisiä tutkimuksia lasten luontoajatuksista on tehty suhteellisen vähän. Liikunta- ja luontopainotteisuus päiväkodissa on lisääntyvä toimintamalli, josta uusi tutkimustieto on tervetullutta.

Haasteena luontopainotteiselle toiminnalle ovat lähiöiden ja kaupungistumisen jatkuva kasvaminen. Se vie luonnon monet mahdollisuudet kauemmaksi ja voi vieraannuttaa lapsia luontoympäristöstä. Siksi tutkimuksessa esiin tulleet, monet luonnon positiiviset vaikutukset palvelevat ajatusta, että ympäristö- ja luontokasvatusta on hyvä pitää yllä mahdollisimman monipuolisesti myös kaupungissa ja lähiöissä. Toivon, että opinnäytetyöni myötä aiheesta tehdään jatkossa täydentäviä lisätutkimuksia ja kehitetään varhaiskasvatusta yhä enemmän ympäristö- ja luontokasvatuksen pohjalta tapahtuvaan toimintaan.

7 LÄHTEET

Asunta, T. 2000. Tutkiva oppiminen luonnontieteellisen ajattelun kehittämisessä esiopetuksessa. Teoksessa Korpinen, E. (toim.) Tutkiva opettaja. Esiopetus. Nyt! Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 107-113.

Dowling, Jan. 2016. Preschoolers and Nature — Snug as a Bug in a Rug. Julkaistu 4/2016. Luettu 15.11.2018. HighScopen verkkojulkaisu, 12-13. <http://fliphtml5.com/izxr/itxt/basic>

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. Opetushallituksen verkkojulkaisu. Luettu 13.8.2018. https://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Esiopetuksen tehtävä osana oppimisen polkua. 2016. Jyväskylän esiopetuksen opetussuunnitelma. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuspalveluiden verkkojulkaisu. Hyväksytty 27.1.2016. Luettu 31.10.2018. <https://peda.net/opetussuunnitelma/ksops/jkleops/luku2/2-2-tehtava>

Eskonen, H. 2018. Viisi asiaa, jotka maailman merkittävimmästä ilmastoraportista pitää tietää. 2018. Ylen verkkojulkaisu. Julkaistu 8.10.2018. Luettu 9.10.18. <https://yle.fi/uutiset/3-10443963>

Handler, D. & Epstein, A. 2016. Nature Education in Preschool. High Scope. Julkaistu 4/2016. Luettu 1.11.2018. HighScopen verkkojulkaisu, 1-7. <http://fliphtml5.com/izxr/itxt/basic>

Helenius, A. & Lummelahti, L. 2018. Varhaiskasvatus. Perusteita. Helsinki: BoD - Books on Demand.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirvonen, T. 2011. Varo varo varo! Irti ylisuojelevasta kasvatuksesta. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Huikuri, L. & Karjalainen, L. 2014. Mikä metsässä on parasta? Lasten elämyksellisten luontokokemusten näkyväksi tekeminen päiväkodissa. Sosiaalialan koulutusohjelma. Tampereen Ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Jokamiehenoikeudet. ymparisto.fi. Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. Luettu 13.11.2018. [http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Jokamiehenoikeudet\(16989\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Jokamiehenoikeudet(16989))

Jyväskylän varhaiskasvatussuunnitelma 2017. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa, 3.1. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuspalveluiden verkkojulkaisu. Hyväksytty lautakunnassa 17.5.2017. Luettu 27.11.2018. <https://peda.net/opetussuunnitelma/ksops/vasu2017/vt/3tm/htjke2>

Kananen J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta? Suomen Yliopistopaino Oy. Juvenes Print.

Kananen J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. Juvenes Print.

Keisteri-Sipilä E. 2017. Liikuttava luonto. Lähellä koko perhettä. Latvia: Jelgava Printing House.

Kemppi, E. 2012. Kestävän kehityksen alkeet. Yle. Oppiminen. Ylen verkkojulkaisu. Julkaistu 20.11.2012. Luettu 13.11.2018. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2012/11/20/kestavan-kehityksen-alkeet>

Keskinen, R. & Lounassalo, J. 2011. Pedagoginen dokumentointi. Leppoistava osallisuuden mahdollistaja. Teoksessa Mäkitalo A-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Yliopistopaino, 199-216.

Laento, K. & Nousiainen, K. 2009. Varhaiskasvattaja taidekasvatuksen toteuttajana Neidonkalliossa. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 90-95.

Lautela, R. 2011. Esiopetuksen lähtökohtia. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Lapsilähtöinen esiopetus. Latvia: Livonia Print, 31-35.

Lautela, R. 2011. Kuusi kuvaa. Luonnon tietoa. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Lapsilähtöinen esiopetus. Latvia: Livonia Print, 36-53.

Lipponen, L. 2016. Tutkiva oppiminen varhaispedagogiikassa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3. päivitetty painos. Juva: Bookwell Oy, 31-38.

Luonto lasten kehityksessä. Green Care Finlandin verkkojulkaisu. Luettu 13.6.2018. <http://www.gcf Finland.fi/green-care-/vaikuttavuus/luonnon-terveytta-edistavat-vaikutukset/luonto-lasten-kehityksessa/>

Matikainen, E. 2008. Lasten orientoituminen luonnonympäristöön. Teoksessa Helenius, A. (toim.) & Korhonen, R. (toim.) Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 155-163.

Nikkinen, I. 2000. Metsämörri. Nurmijärvi: Kirjakas Ky.

Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Juva: Bookwell Oy.

Parikka-Nihti, M. 2011. Pieniä puroja. Kasvua kohti kestävää kehitystä. Lasten Keskus.

Pedagoginen dokumentointi. 2017. Varhaiskasvatuksen suunnitelman verkkojulkaisu. Luettu 8.10.2018. <https://peda.net/opetussuunnitelma/vasu-2017-pohja/4/4pd>

Raittila, R. 2016. Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3.päivitetty painos. Juva: Bookwell Oy, 210-220.

Rehunen, K. 2017. Tiedeleikkejä pikkututkijoille. Juva: Bookwell Oy.

Rintakorpi, K. 2009. Dokumentointi toiminnan kehittämisen välineenä. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 84-89.

Rintakorpi, K. & Vihmari-Henttonen E. 2017. Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Tallinna: Meedia Zone.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Savolainen, M. 2008. Maailman ihanin tyttö. Helsinki: Lönnberg Print & Promo.

Simojoki, N. 2018. Ilmastonmuutos. Peli ei ole vielä menetetty. Keski-suomalainen-lehti 10/2018, 18. Luettu 31.10.2018.

Simojoki, N. 2018. Trumpin ulkopolitiikka ei sytytä. Keski-suomalainen-lehti 10/2018. Luettu 1.11.2018.

Tapaninen, A., Kauppinen, T., Kivinen, K. 2002. Mitä yhteistä ympäristöllä on hyvinvoinnin kanssa. Teoksessa Tapaninen A, Kauppinen, T., Kivinen, K., Kotilainen, H., Kurenniemi, M. & Pajukoski, M. Ympäristö ja hyvinvointi. Porvoo: WS Bookwell Oy, 19-53.

Tiuri, M. 2011. Tie kestävään tulevaisuuteen. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Tuomaala, T. & Myyryläinen, M. 2002. Luonto tutuksi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuormaa, M. 2016. Takapihalta alkaa seikkailu. Tarinoita ja toimintaideoita lähiluontoretkille. Porvoo: Bookwell Oy.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2016. Opetushallituksen verkkojulkaisu. Luettu 30.8.2018. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Vartiainen, J. 2018. Mistä syntyy tuulen voima? Tiedekasvatusta ihmetellen ja leikkien. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Wolff, L-A. 2004. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: WS Bookwell Oy, 18-29.

Ympäristökasvatus. WWF:n verkkojulkaisu. Luettu 1.11.2018. <https://wwf.fi/vaikutakanssamme/ymparistokasvatus/>

8 LIITTEET

Liite 1. Haastattelulupa

HAASTATTELULUPA
JYVÄSKYLÄ 19.3.2018

ARVOISA HUOLTAJA,

Opiskelen Tampereen Ammattikorkeakoulussa sosionomin tutkintoa. Teen lopputyöni yhteistyössä liikunta- ja luontopainotteisen (Lilu) esikouluryhmän kanssa Jyväskylässä. Tutkimuksessa selvitän, miten liikunta-luontosuhde näkyy esikouluikäisen elämässä? Tutkimus painottuu luontokokemuksiin. Tutkimuksessa kiinnitetään huomiota myös kestävään kehitykseen. Haluan saada vastauksen tutkimuskysymykseeni, mitä lapset ajattelevat luonnosta?

Opinnäytetyö toteutetaan haastattelututkimuksena sekä seuraamalla lasten päiväkotiarkea muutamana päivänä. Haastattelen esikoululaisia keskustelemalla jokaisen kanssa yksilöllisesti, miten he kokevat ja näkevät liikunta- ja luontosuhteen heidän elämässään? Mitä lapset ajattelevat luonnosta? Mitä luonto tarkoittaa ja mitä se heille merkitsee? Mikä siinä on hyvää ja huonoa? Onko luonnossa ja metsässä liikkuminen mukavaa? Mitä siellä voi tehdä? Mikä siellä on parasta? Mitä lapsi kokee oppineensa? Mitä kestävä kehitys tarkoittaa luonnossa, miten ympäristöä voi suojella? Tarkoitus on tehdä heidän liikunta- ja luontopainotteista esikoulumatkaansa näkyväksi lapsilähtöisestä näkökulmasta. Lisäksi olen mukana muutamana päivänä esikoululaisten päiväkotipäivässä, jossa havainnoin ja dokumentoin valokuvaamalla ja päiväkirjamerkinnoilla heidän luontokokemuksiaan. Valokuvissa ei näy lasten kasvoja tai nimiä. Tutkimukseen on saatu asianmukainen lupa. Haluan kysyä, saako lapsenne osallistua haastatteluun ja voiko häntä mahdollisesti valokuvata niin, ettei henkilöllisyys paljastu? Osallistuminen haastatteluun ja tutkimukseen on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Haastateltavan henkilöllisyys ei tule esille tutkimuksessa. Aineisto hävitetään asianmukaisesti analysoinnin jälkeen.

Toivon, että tutkimuksen eteenpäin viemiseksi palautat tämän kirjeen lapsen mukana esikoulun suljettuun laatikkoon, viimeistään 27.3.2018. Tutkimustulokset tullaan julkaisemaan myös osoitteessa www.theseus.fi. Opinnäytetyöohjaajani on Merja Repo.

Ystävällisin terveisin,
sosionomi-opiskelija Miia Tyyskä

Lapsen nimi:

Tutkimukseen osallistuminen (Laita rasti jompaankumpaan kohtaan):

Saa osallistua: _____

Ei saa osallistua: _____

Vanhemman allekirjoitus:

Liite 2. Lasten haastattelulomake

HAASTATTELURUNKO ESIKOULULAISEN KANSSA

Tutkimuskysymys: Mitä lapset ajattelevat luonnosta? Mitä luonto merkitsee lapsille?

1. Olisi kiva kuulla, mitä ajattelet luonnosta? Haluatko kertoa minulle siitä jotain? Mitä/mikä se sinun mielestäsi on? Mitä siellä on? Mitä haluaisit kertoa luonnosta vaikkapa vanhemmillesi?

2. Haluatko kertoa minulle, millaisia asioita ulkona ja luonnossa on kiva tehdä?

Minkälaisista asioista ja touhuista tulee hyvä mieli?

Miten paljon liikut luonnossa ja metsässä ollessanne? Millä eri tavoilla metsässä voi liikkua?

Millaisia leikkejä leikit luonnossa? Millaisia leluja sinulla on metsässä?

3. Haluaisin kuulla, että mitä ajattelet luonnossa olemisesta? Miksi on kivaa, että olette siellä usein eskarissa? Mitä haluat oppia siellä? Mitä olet oppinut? Mitä taitoja sinulla on nyt enemmän?

Mikä sinua kiinnostaa siellä?

Missä koet olevasi hyvä? Mikä oli hankalaa? Mitä haluaisit vielä opetella metsässä/ luonnossa?

Kerrotko joitakin esimerkkejä, milloin olet tarvinnut apua luonnossa/ metsässä ja oletko itse auttanut toista?

4. Mitä sinulle tulee mieleen, kun ajattelet luontoa, vettä, ilmaa, ja metsää?

Mitä haluaisit kertoa kaikille luonnosta ja metsästä?

Mitä ulos on hyvä ottaa mukaan?

Miten ruokailut tehdään?

Mitä roskille tehdään?

Koetko, että luontoa on hyvä suojella? Miksi se on tärkeää? Miten voimme suojella sitä?

Liite 3. Jokamiehen oikeudet

JOKAMIEHEN OIKEUDET

Saat

- liikkua jalan, hiihtäen tai pyöräillen muualla kuin pihamaalla ja erityiseen käyttöön otetuilla alueilla (esimerkiksi viljelyksessä olevat pellot ja istutukset)
- oleskella tilapäisesti alueilla, missä liikkuminenkin on sallittua (esimerkiksi telttailla riittävän etäällä asumuksista)
- pimia luonnonmarjoja, sieniä ja kukkia
- onkia ja pilkkiä
- kulkea vesistöissä ja jäällä

Et saa

- aiheuttaa häiriötä tai haittaa toisille tai ympäristölle
- häiritä lintujen pesintää ja riistaeläimiä
- kaataa tai vahingoittaa puita
- ottaa sammalta, jäkälää, maa-ainesta tai puuta
- häiritä kotirauhaa
- roskata
- ajaa moottoriajoneuvolla maastossa maalla ilman maanomistajan lupaa
- kalastaa ja metsästää ilman asianomaisia lupia

(jokamiehen oikeudet.)